

DOBOZI ESZTER Túl a rákbarakkon

Angelika naplójából

Előszó

Angelikát hosszú várakozásaink idejéből ismerem. Mindennap együtt sorakoztunk másfél-két hónapon át. Eleinte bizalmatlanul nézegettük egymást – szólanul, roskatagon ülve olykor három-négy órát is. Pontosan: mi, ketten beteg és majdhogynem magatehetetlen nagynénimmel ültünk ott időtlenségbe ragadva. Angelika mindig sokkal kevesebbet várt, mint mi a nagynénimmel. Rendszerint nem foglalt helyet. Állva támasztotta a falat. Tünetően szemben azzal az ajtóval, amely oly nehezen akart feltárulni, s amelyen egyenként szólították be a pácienseket, ha végre megérkezett a főorvos, ha ugyan el nem hívták valamely egyéb sürgős esetet megvizsgálálandó.

Angelikát mindig az elsőik között rendelték be. De addig is úgy viselkedett, mintha nem tartozott volna sors társai közé. Mintha valamilyen oknál fogva megőrizhette volna kiváltságos voltát. Azok kiváltságát, akik még sosem kényszerültek arra, hogy napjaik felét-háromnegyedét reménytelen várakozásban töltsék ezen a füledt, rossz szagú folyosón, kiteve az elnehezült, elvizenyősödött, megcsonkított testek látványának. Angelika olyan volt, mint aki semmi áron sem akar belesüppedni ebbe a tétlenségbe és tehetetlenségbe, amelyben egyként pállottak, aszalódtak és fűttek reménykedők és reményvesztettek. Angelika láthatóan megőrizte fontosságának tudatát. Alighogy megérkezett, telefonált. Hol ő tárcsázott, hol őt hívták. S ilyenkor majdnem mindig rendelkezett, utasított, tanácsokat osztogatott. Ezt hallottuk ki – mi, akik körülötte gubbasztottunk – a hangja élességéből, beszéde hangsúlyaiból. Ha nem a mobilján társalgott éppen, majd mindig elfoglalta magát. Hol könyvet, újságot olvasott, hol a noteszébe jegyeztetett. Ahogy elnéztük őt, érzéseinkbe – mert valószínűleg nagynénem is így viszonyult hozzá – legtöbbször jó adag irigység is keveredett. Angelika fitt volt, akármilyen korán érkezett. Kosztümösen, a természetes utánozó frizúrával, gondosan kikészített arccal. Műkörmei szinte világítottak a folyosói félhomályban. Mint később megtudhattam, Angelika korábbi szokásánál is jobban adott magára. Bizonyára önvédelemből. A személyiség rafinált mesterkedése volt ez. A gondossággal, amelyben saját testét részeltette, a felszámolódás, a szétesés veszélyét igyekezett elkerülni. A gyanút, hogy Angelika mégsem az, aki-

nek mutatja magát, csupán az ébresztgette az iránta érdeklődőkben, hogy túlzottan is jól fésültnek hatott, s a fejtartása árulkodott. Mindig egy kissé behúzott nyakkal jött-ment, álldogált, mint aki folyton attól retteg, hogy elveszíti a kalapját, a sapkáját valami irdatlan nagy szélben. Súlyos hajzata alól úgy pislogott ki, mint nagyra nőtt szőrű kutya a gazdájára. Akik itt rajta kívül sorukra vártak, úgy gondolom, jól ismerték ezt a fejtartást, ezeket a riadt pillantásokat. S ahogy az idő telt, már-már hasonlóan láttam a világot én is, mint nagybeteg nénikém és a betegtársak. Keztem majd mindent a betegség, a nagynénem betegségének dimenziójában szemlélni. Minket – s ebbe a többes számba magamat is beleszámítva – nem lehetett becsapni sem a fontosság, sem a külcsín hibátlanságának látszatával.

Angelika, ha végzett, becsapva maga mögött az ajtót, elviharzott. Igen, úgy sietett mindig el, mint aki éppen késésben van. Félvállról odabiccentett egy halk köszönéssel az itt maradóknak, és csak ment, ment.

Már a harmadik vagy negyedik hétben jártunk, amikor nénikém és Angelika váratlanul beszélgetésbe elegyedett egymással. Váratlanul, noha nénikémben megvolt annak a természetes kíváncsiságnak a késztetése, amely az összezártakat előbb-utóbb megszólalásra ingerli, Angelikától azonban nem remélhetett egyikőnk sem olyasféle közlékenységet, sem a másik iránti érdeklődést, mint sok más betegtárstól. Vannak ugyanis olyanok, s milyen sokan, akik ezeket a kényszerűségből együtt töltött órákat, heteket, hónapokat végigbeszélgetik azzal, aki épp melléjük kerül. Van, aki szóval tartja az egész folyosót. Szórakoztatva – érezhetően saját magát is –, nem ritkán viccelődve, bőszes humorral meséli egész élete történetét. Betegségének körelőzményeit, minden fordulatát részletezve. Oly aprólékossággal, hogy a hallgatóság kevesebbet próbált tagjainak már szinte fáj a mesélő szemléletesen előadott minden testi gyötrelme-kinja. A kezelések mellékhatásai kiszínezve, olykor el-eltúlozva kerülnek terítékre. Van, aki az alkalmazható gyógyító eljárások, étrendkiegészítők és csodaszerek egész arzenáljáról tart kandidátusnak beillő felkészültséggel előadást. Általában minden napra adódik egy-egy gyógyíthatatlan betegről szóló história, valakiről, akinek végzetesre fordult a sorsa. Vagy akit félrekezeltek. Túladagoltak. Mások csodálatos gyógyulásokról tudnak. Sokan az orvosok szokásairól beszélnek hosszasan. Ki fogad el pénzt. Ki utasítja vissza. Ki csak játssza, hogy visszautasítaná a paraszolvenciát, aztán szemérmesen mégiscsak úgy térül-fordul, hogy a zsebébe lehessen csúsztatni a borítékot. „Ma már kávéztam!” – állítólag egyikük így hozta betege tudomására, hogy kevesli a nyugdíjából kispórolt tíz-húszezer forintocskákat. Magam nyomára sem bukkantam efféle pénzhésgnek nénikém

kezelőorvosai körében, mint amilyenre ezek a folyosói históriák következtetni engedtek. Próbálkoztunk pedig mi is egy-egy boríték odacsúsztatásával. Külön-külön nénikém is, én is mint a gondozója. Nekünk nem sikerült elfogadtatnunk. Pedig mi valóban hálásak voltunk azért az erőfeszítésért, amellyel nénikémet életben próbálták magas kora ellenére is tartani. N. doktor is, H. doktornő is mereven elutasította adakozó szándékunkat.

Némely beteg azonban végtelen hallgatásba merül. Azért, mert ereje sincs a beszélhez. Őket tolokocsin tolják a vizsgáló ajtajához. Pihegnek, szundikálnak, magukat megadva, merően csak egy irányba néznek. Aki tolja őket, ritkán férj, feleség, fiuk-leányuk, rokonuk. Többnyire a hivatásos betegszállító gurítja idáig kocsijukat. Sokan valamelyik osztályról kerülnek le egy-egy vizsgálat idejére pizsamában, köntösben. Sokukat betegszállító autók, mikrobuszok hozzák a megye, az ország távoli településeiről. Ezeknek a betegeknek egész napjukat az utazás, a várakozás tölti ki. Hajnalban kelnek. Este tájt teszi le őket házuk előtt a betegszállító jármű. Hogy másnap kezdődhessen minden előről. Arra kell berendezkedniük hátralévő életükben, hogy a betegséggel viaskodjanak napjaik szinte minden percében.

Angelika betegsége azonban még messze volt ettől a stádiumtól. Nemcsak hogy a saját lábán közlekedett, de olyan frissességgel jött és ment, mintha semmi baja sem lett volna. Ám ő is a végzet által kijelöltek közé került néhány hónapja, fél éve, egy éve (?), és ezt egyedül az bizonyította, hogy minden reggel megjelent itt, a megbélyegezettek szomorú kórházi osztályán.

Egyik alkalommal, hogy kis csapatát szervezve kísérte át nagynénémet (vele engem is) és még jó néhány beteget az egészségügyi személyzet egyik férfitagja CT-re, s ott újabb várakozásra voltunk kárhóztatva, s láthatólag Angelika szintén kívül maradt ezúttal a hamar beszélhető kivételezettek körén, ő is megtörte szigorú hallgatását. S rögtön úgy, hogy kívülállása fedezékéből egyből átlépett a betegársak közé. Kérdéséből kitetszett, hogy minden látszat ellenére középük sorolja önmagát. Mindannyiuknak ugyanaz-e a baja, tudakolta. Egy testes aszszonyság a szerb határvidékről arról kezdett beszélni, hogy ő a jugó háború áldozata. Biztos volt benne, hogy az amerikaiak által a közelben ledobott radioaktív köpenyes bombák – így fogalmazott – fertőzték meg a szervezetét. Egy másik Csernobil utóhatására gyanakodott. Egy harmadik a paksi atomerőmű-balesetre emlékeztetett bennünket. Angelika annyit tett mindehhez hozzá, hogy nála sem öröklött hajlam idézte elő a kórt. Édesanyja e tekintetben most is makkegészséges, de korábbi felmenői között sem volt hasonló betegsége senkinek. Nagy- és dédszülei mind magas kort értek meg. Kilenc-

ven és majd száz éveket. Háborúkat, hadifogságot, börtönt, törvénytelen meghurcoltatásokat átvészelve, mondta. Angelika a daganatos betegségek természetéről, lefolyásáról bőséges információkkal rendelkezett. Sokat olvasott a témában. A hivatásos orvosok gyógymódjairól szóló tájékoztatóktól sarlatánok csodálatos ígéreteiig mindent. Érzékelhetően nem csupán saját tapasztalatból származott jólétesültsége. Nem is származhatott, hiszen a folyosókon várakozók nagy részétől eltérően Angelika még nagyon új betegnek számított. Az itt üldögélők többségét ugyanis a több éve kezelték. Nem első, hanem sokadik, mellékbetegségekkel, műtétekkel súlyosbított stációjánál tartottak szenvedéseiknek.

Így kezdődött kapcsolatunk Angelikával: engem érdekelt gyógyszerekben, gyógynövényekben és egyéb természetgyógyászati eljárásokban való jártassága, ezoterikus világok iránti kíváncsisága. Szerettem őt beszéltetni. Pedig nehezen adta meg magát az efféle készleteknek. Magáról csak a legkritikább esetekben nyilatkozott – s ha tette is, mindig harmadik személyben. Mintha nem róla volna szó. Mintha a megtörténtek nem vele estek volna meg, hanem egy jó ismerőssel. Egy ismerős ismerősével. Valakivel. Egy idegennel. Csak jóval később értesültem róla, Angelika nem azonos a nevével sem. Nem Angelikának keresztelték ugyanis. Hogy mi volt az igazi keresztneve, sohasem tudhattam meg. Sokáig azt hittem, talán gyerek- vagy diákkori ragadványnevéből származtatható a választott neve. De nem! Hogy miért lett Angelika Angelika? Erre is, mint annyi mindenre csak a naplójának egyik bejegyzéséből kaptam magyarázatot. Rá vall, ahogyan kijárta, hogy hivatalosan is használhassa új nevét – szüleinek legnagyobb megrökönyödésére. Szerepet játszott, most már tudom, olykor egyidejűleg annyifélet, hogy talán már maga sem tudta, hol kezdődik és hol végződik saját énjének határa. Hol érintkezik másokéval, hol ömlenek át élményei egy másik személybe, s vissza. Sokáig nem értettem, mire jó ez a bújócská. Angelika bújócskája. Ki elől, mi elől menekül gyakori átlénygüleiseivel, áttűnéseivel egyik alteregójából a másikba. S ki is ő voltaképpen? Nagy játékos csupán, aki bármikor kész csúfot üzni bármelyikünkkel? Olyan, mint az itt a piros, hol a piros gyanútlanokat fosztogató mesterkedői? Vagy beteg szegény? Szerepeinek hálójában veszteglő, akit a kényszerképzetes neurozis tart fogságában? Vagy valamely egyéb pszichés károsodás áldozata? Ma is csak sejtéseim vannak valódi állapotáról. Csakúgy, mint láthatóvá vált tüneteinek okairól. Lehet, hogy testi betegsége is része, esetleg következménye fergeteges játszó hajlamának? Vagy éppen zavaros személyiségképletében rejlik a halállal fenyegető kór magyarázata?

Angelika talán akkor hasonlított legjobban saját magára, amikor kilépett a szárazra, rövid fürdőzését befejezve a sekély tengerparti vízben. Amikor családi és baráti körben ezen a zaklatott évet követő nyáron hosszan elidőzött. Angelika sírt. Vigasztalhatatlanul. Nem hitte volna, hogy még úszhat ilyen szabad vizekben – mondta hüppögve. És szegyenkezve fordult el. Az őselemmel való közvetlen testi érintkezése távoli emlékeket idézett benne? Vagy ráébresztette a maga parány voltára, amelyet igencsak megtapasztal az ember nagy betegségek ismeretlen fordulatainak kiszolgáltatva? S túlzottan is hasonló volt e kétféle élmény? Meglehet. Ez is, az is. Mindenesetre e nap estéjén alig hihető fogadkozással állt elő. Megígérte, hogy magnóra mondja nekem mindazt, amit betegségével harcolva átélt. A felvételekre azonban nem maradt időnk. Angelika élete hirtelen új fordulatot vett. Ő döntött-e így, vagy a család, nem tudom. Eltűnt a szemünk elől – az egész családjával. Hogy el sem búcsúzott tőlünk, mindketten zokon vettük, hiszen oly közel kerültünk egymáshoz az utóbbi hónapokban. Voltak közös programjaink, olykor az egész családjával. De nem adott címet, nem hagyott telefonszámot sem. Csak a feljegyzéseit juttatta el. Egy rossz külsejű férfi csöngetett be, mondván, hogy a csomagot Angelika küldi. Durva csomagolópapírszerű anyagból készült zacskót nyújtott át nekem leukoplasztal leragasztva, átköve sokszorosan zsineggel. A csomagolás nem vallott Angelikára. De a küldönce sem. Nehezen hittem el, hogy a küldemény tőle származik. Rossz érzésekkel bontottam fel. Mint akinek levélbomba-gyámús postája érkezik, úgy nyúltam hozzá. Vagy mintha bármikor szóródnai kezdene belőle a lépfene és más életveszélyes betegség kórokozója. Angelika feljegyzéseit tartottam a kezemben. Hevenyészett kézírásos, nehezen olvasható szöveg volt. Hol ceruzával, hol tollal írva. Betűi ide-oda dülöngéltek. Nem volt egységes a kézírása. Helyenként megfejthetetlen szavakkal, félsorokkal, olykor több sorra kiterjedő kibogozhatatlan részletekkel. A mellékelt hivatalos irat viszont tökéletesen Angelikát idézte. Az ügyvéd által ellenjegyzett – valószínűleg általa is írt – dokumentum szerint a mellékelt naplószerűséget rám bízta, azzal, hogy tegyem vele, ami véleményem szerint a leghelyesebb. A rendelkezésemre bocsátja. Átdolgozhatom, kiegészíthetem, publikálhatom, eltiizelhetem minden következmény nélkül. A szerzőséget nem tartja fenn, jogdíjra nem tart igényt. Ismerhette az efféle fogásokat irodalmi olvasmányjaiból. Hallhatott Kafka és Max Brod kapcsolatáról. Ifjúkori élménye lehetett az Ottlik-regény, emlékezhetett az Iskola a határon B. B.-jére. A hátrahagyott napló ötlete ekként merülhetett föl benne. Hogy gondolt-e Robison Crusoe-ra vagy Az ifjú Werther szenvedései és halálára, lehet, sosem tudhatjuk meg. Mint ahogyan azt sem, hogy él-e, hal-e. Ilyet koráb-

ban is cselekedett (hiszen maga mesélt nekünk egyszer fiatalkori útkereséseiről), hogy magyarázat és bejelentés nélkül visszavonhatatlanul eltűnt a hozzátartozók életéből. Emigránsok oldottak így kereket, ilyen előkészítelenül a forradalom végnapjaiban s azután még jó néhány évtizeden át. Ők legalább üzentek. Feladtak egy lapot, hallottunk róluk a tiltott rádióműsorok hullámhosszain. S amikor már lehetett, jártak haza. Alig hasonlítva hajdani önmagukra, meggazdagodva vagy a gazdagságot mímelve, erős akcentusukkal kívülállásuk, kívülrekedtségük (?) változatlanágát jelezve. Angelika magát gyógyíttatni ment el, s hagyott itt mindannyiunkat? Létezhetett a tengeren túl valami idehaza nem ismert csodaszor? Erre sem utalt semmi. Hogy nem a gyerekei hívásának engedett, azt később naplóbejegyzéseit olvasva is gyaníhattam. Bár az átadott kézirat zárómondata tökéletesen ellentmond nyomtalan eltűnésének. Ahhoz túl fáradt voltam, és főként elfoglalt, hogy a nyomába eredjek. Hogy kerestessem. Ha ennyit ért a barátságunk, hát ennyit ért! Méltatlankodásomat hamar eloszlatta saját keservem meg az a napi kötelezettség, amit egy idős asszony istápolása jelent.

Amint azonban nagynéném sorsa egyre válságosabbra fordult, mind kíváncsibbá váltam Angelika kézírata iránt. Mert hogy a betegségével folytatott küzdelemről szólnak a rám hagyott számozatlanul maradt oldalak, bizonyossá vált előttem már az első beleolvasáskor. Nehéz dolgom lesz vele, ez is rögtön nyilvánvaló lett számomra. Arra sosem gondoltam, hogy átadom az enyészetnek. Viszont hogy hozzáférhető legyen másoknak is, meg kellett fejtenem a nehezen olvasható részeket, az olvashatatlan szavakat-mondatokat pedig helyettesítenem kellett valamely odaillő fordulattal. A stílust igyekeztem nem megbontani. Csak a legszükségesebb beavatkozásokat engedélyeztem magamnak. Ezt kívánta tőlem Angelika iránti megbecsülésem.

D. B. (szerkesztő)

I.

„Itt már a sír ring minden ágy körül.
A hús sárrá terül. A hó tűnik.
Nedvek csörgedeznek szét. Hív a föld.”
(Gottfried Benn: Férj és feleség átmegegy
a rákosok barakkján, ford.: Szabó Lőrinc)

Most már tudom, hogy betegségeink együtt keletkeznek legelső félelmeinkkel. Még korántsem volt tapintható az enyém, már létezett bennem. Rágott, evett, szívta energiáim legjavát évtizedek óta. Azóta, hogy először rémlett föl előttem ez a fenyegetettség. Eleinte nem volt több, mint egy gyenge kísértés. A tudattalan vészjele. Vagy másként: a legéberebb tudásé. Azt is mondhatnánk, az ős tudás. A Móricz Zsigmond körtéri

üzletben látni véltem egyszer úgy huszonöt éve egy csonkolt asszonyt. „Így végzed, hát te is...?” A látvány megbénított. A lábam földbe gyökerezett. Pedig lehet, hogy csupán lapos volt. Lapos testű, mint a papírbabák. És milyen régóta ismerem a rizikófaktorok egész sorát. Noha csak egyetlen tényező meglétével kell számolni az én esetemben. Az összes többi nem áll fenn. Utóbb még arról is meggyőződhettem, a vércsoportom szerinti osztályban ritkán fordul elő az én bajom. A 0-ás vércsoporthoz tartozók úgyszólván védve vannak ettől a kórképtől. Milyen nagyon kellett tehát akarnia valamely rontó erőnek, amely ezek szerint előbb a tudatomba fészkelte be magát, s csak jóval később testi válómba, hogy mégis bekövetkezzen, uralkodhasson fölöttem, mint a végzet, ami elkerülhetetlen.

Terézia fölkeresett, gyogyultan, és figyelmeztetett. Nem sejtette, hogy aggodalmaimban már ott van a veszedelem. Vagy mégis? Elmondta, milyenek az első tünetek. S hogy akin effélék jelentkeznek, ne késlekedjen orvoshoz fordulni. Terézia két év múlva újra lebetegedett, csontáttétellel. Már rég halott. A végső stádium előtti napokban meglátogattam. Pusztán a nehéz légzése jelezte, hogy él még. „Így végzed, hát te is...?” Így kell lennie? Ne dolgozzátok agyon magatokat, mondta, mint egy végrendeletet. És dolgoztam szakadatlanul. Csak azért is! Olyan munkákhoz is ragaszkodva körmöm szakadtáig, amelyekről oly sokan távol akartak tartani. Egyik-másik jóakaróm meg is akart fosztani.

És mennyit ültem ilyen-olyan képernyők előtt. Túl közel. És hányszor gondoltam azokra az intelmekre, amelyeket ugyan nem hirdetnek úton-útfélen, de itt-ott már olvashatni róluk. Dacból azonban nem változtattam a lakás berendezésén, nem toltam távolabbra a számítógépet íróasztalomtól sem. Jöjjön, aminek jönnie kell. Játszottam a tűzzel, most már fölfogom. Úgy viselkedtem, mint a meghívott halál elszenvedői.

Halálfélelmet először akkor éltem át, amikor már nagyon nem akartam megválni evilági életemtől. Amikor már szép volt és jó élni egy már nem várt és sorsomnak minden korábbi megpróbáltatását kárpótló fordulata után. Olyan új voltam a magam számára ezzel az egész lényemet megújító, a rendezett és kiegyensúlyozott élet élményével, mintha megkettőződtem volna. Mintha régi voltomat ott hagytam volna egy borús és nagyon szomorú országban, hogy másik személyemmé átlényegülve újjászülessek egy addig elképzelhetetlen, ismeretlen világban. Vagy mintha egy előző, életem előtti élet folytatódott volna új környezetemben. Egy határ menti város főterén sétáltunk egyszer. Betértünk a templomba. Leültünk a nagy csöndességben. Azt gondoltam, ilyen meghittségben és elzártságban köze-

lebb van hozzánk Isten, mint a szertartások kényszeres ájtatosságában. Valósággal rosszullet fogott el, mert valami-valaki azt súgta, nem fogok sokáig élni. Egész határozottsággal éreztem, hogy így lesz elkerülhetetlenül. Olyan légszomjamb támadt, hogy majdnem megfulladtam. Torkom, gégem görcs szorongatta. A parókián kapott pohár víz térített magamhoz.

Később építkezésbe kezdtünk, azzal a nagy reménnyel, hogy végre hamarosan a sajátunkban lakhatunk. Albérletek, szolgálati lakások ideiglenessége után. Új, készülő otthonunkat mindennap megnéztük. Be-bekukucskáltunk leendő ablakainkon. Figyeltük a napról napra bekövetkező változásokat a falakon, tetőn. Hányszor villant belém a riasztó érzés, nem leszek én ennek a háznak sokáig lakója. Nem telik bele két év, s végem lesz. Szorongató és borzongató volt ez a sugallat, de nem beszéltem róla senkinek. Költözésünk idején én már sejtettem, hogy nagyon nagy a baj. Igyekeztem minden háziasszonyi feladatot letudni, mielőtt valóban beteljesedik, amitől félttem. Siettem a berendezéssel, függönyt varrattam, abroszokat. Átültettem a növényeket. Mindent rendbe akartam tenni, arra az esetre készülve, ha már nem lesz erőm intézkedni.

Amikor a haldokló, de az életéért semmilyen legális gyógyítás lehetőségét el nem mulasztó Bertához jártam az onkológiára, még nem akartam tudomásul venni, hogy magam is beteg vagyok. Még rendre elhessegettem a gyanút. De lelkem legmélyén tisztában voltam vele, hogy rövidesen az én ágyamhoz is így fognak eljönni a még épkézláb hozzám tartozók, ahogyan én Bertához tértem be kétnaponta-naponta. Mintha nem is a kórteremben beszélgetünk volna. Berta képes volt oly mértékben függetleníteni magát a körülményektől, hogy minden egyes találkozás úgy hatott, mintha otthonában fogadna, vagy egy csendes kávézó meghitt sarkában. Betegségét, a vele járó testi tüneteket, a megjelenését is átformáló következményeket oly természetességgel tudta viselni, hogy az őt látogatónak az az érzése támadt: a figyelmességre nem is annyira Bertának van szüksége, hanem annak, aki hozzá be-betér. Sűrűn váltottuk egymást az ágya mellett. S mindannyian ugyanazzal a megkönnyebbüléssel álltunk fel mellőle, hogy Berta jól van. Nem is igaz, hogy beteg. Csak valamely démoni erő tartja itt fogva. S ugyanennek a démonikus erőnek tulajdonítható, hogy az orvosok is rendre itt tartják, visszarendelik. Berta pár nap múlva fölkel, megrázza magát, és újra átlényegül, mint már annyiszor. Veszi a kalapját, jelmezét, és megint játszani fog. Ez nagyon sokszor megtörtént már. Egy évvel ezelőtt azonban hiába vártuk, hogy főnixmadárként újraéledjen. Készült pedig. Új s új művekkel. Naptára tele volt ígéreteinek dátumaival, várható fellépéseinek bejegyzéseivel.

Általában végtelenül fáradtan érkeztem hozzá. Túlmunkákkal tisztességesen meg voltam terhelve az idő tájt. Zúgó fejjel, zsibbadtan roskadtam le mellé az ágy szélére, és megelégnülve, kipihenten távoztam tőle. Berta hihetetlen erővel és betegen is varázslatos kisugárzással bírt. Talán utolsó percéig megőrizte a világ iránti érdeklődését. Ágyhoz kötve is mindenről tudott, mindenről értesült. A leggyötrelmesebb kezeléseik idején is olvasott, vitatkozott a sajtó híradásaival. Bírált, tanácsokat osztogatott. Tele volt mindig tervekkel. Miért vagyok rendszerint szomorú, kérdezte egyik alkalommal. Talán beteg vagyok? Hebegtem-habogtam valami elfogadható magyarázatért és levegőért kapkodtam. Úgy éreztem magam, mint akit eltaláltak. Szívén-tarkón lőttek. Talán Berta pontosan ráérezett arra, amit én még magam előtt is rejtegettem?

Berta hazament. Meghalni ment haza. Utóbb többen is bevallhatjuk, titkon sejtettük, akik a közelében voltunk, hogy nem vagyunk már messze ennek bekövetkeztétől. Utoljára telefonon beszéltem vele. Halála előtt két nappal. Akkor már két hete ki sem mozdult a lakásából. Habár reménykedő volt. És várakozó. Szinte esdeklően várta új gyógyszerének engedélyezését a minisztériumból. Az engedély azonban mindegyre késlekedett. Megsürgesse-e? – kérdezte tőlem. Talán személyesen is hatnia kellene arra az ügyintézőre, akin az efféle dolgok múlnak. Talán – mondtam bizonytalanul. S hogy bánom én azóta is ezt a bizonytalanságot! Miért nem voltam határozott? Miért nem rábeszélő? Megerősítő? Több biztatással, lehet, hogy túllendült volna azon a holtpontra, amelybe betegségének folyamata juttatta, s még ma is köztünk lenne.

És hányszor vagyunk így halottainkkal. Majd mindenki úgy megy el, hogy magunkra hagy háborgó lelkiismeretünkkel. Ha minden megtehetőt meg is tettünk, a kétségek bennünk maradnak. Évekig feldúlttá tesznek, ha eszünkbe jutnak mulasztásaink, mulasztásnak vélt döntéseink. Mamához például aznap készültem, amikor rosszul lett. A látogatást mégis elhalasztottam, mert másfajta kötelezettségeim akkor követelőzőbben vetek

igénybe, mint érzelmeim. Sokáig égetett a gondolat mama távoztával, talán minden másképp alakul, ha én hamarabb érkezem, mint a rosszulléte. S már csak a kórházban láthattam. Folyton azt ismételte, többé nem mehetek el hozzátok. Dehogynem, mondtam álságosan.

– Egy hét múlva itt leszünk érted.

A hét közepén temetésre utaztam el. Dénes temetésére. Dermedten karoltuk egymást Évával, aki azóta szintén nincs már az élők sorában. S én mamára gondoltam.

Meg arra, hogyan fogjuk ápolni, ha hazakerül. Otthon este, már fürdés közben, elfogott a sírás. Mama ekkor kerülhetett a végső stádiumba. Szegény aznap délután egyedül Judittól búcsúzódhattott. Erről is lemaradtam. Pedig ő mindnyájunknak üzent még utoljára.

A parányi göböcskét, amelyet hordoztam magamban, naponta kitapintottam, mindennap megnéztem, ott van-e még.

És ott volt. Azt gondoltam, mama hív. Máskor meg: nem kívánhatja tőlem, hiszen volna még tennivalóm. A göböcskét mindenesetre akkor éreztem először, amikor mama temetéséről hazajöttünk. Riadt lettem tőle és egyszerre belenyugvó. Vagy inkább csak nem volt időm magammal foglalkozni. Erőtlenül zuhantam ágyba. A halottól való végső búcsú, a hozzánk legközelebb álló földre bocsátása valóságos energiavesztés – állapítottam meg magamban. És nem tudtam elaludni, csak kővé meredve, szinte ájultan feküdtem, mozdulatlanul. S még nagyon sokáig láttam elalvás előtt, ha lehunytam a szemem, azt az utolsó képet, amivel elengedtem őt. Az élettelen, beesett arcot a fekete kendővel szegélyezve. Csak a magas homlok emlékeztetett rá. A magas homlokáról ismertem fel, hogy ő az. Nem beszéltem erről soha senkinek, mint ahogy arról sem, ő volt a legközelebbi rokonom – nemcsak vér szerint. Megmagyarázhatatlan, miért. Szerettem volna erről többet elmélkedni, de nem maradt erőm a végig-gondolásához. Félúton mindig elakadtam. Ezek a kötődések túl vannak minden tudatosságon, mélyen az ösztöneinkben gyökereznek. Talán akkor járok közel az igazsághoz, ha azt mondom, ugyanabból az anyag-

ból voltunk megalkotva. Az anyagnak ugyanaz a sűrűsége-könnyűsége jellemezte mindkettőnket. Ugyanaz a minősége. Ugyanaz a fajsúlya. Az első testi érintés tőle származhatott a születés utáni civil életből. Hogy létezett ez az első érintés, csak évtizedekkel később nyilallott át a tudatomon. Egyszer úszás után. Egy végtelen tapintattal rám borított törülköző érintése nyomán. Ettől a pillanattól lehetett tudni, hogy a férfi, aki megtörölgetett a törülközőjével a vízparton, nem-sokára a férjem lesz. Sorsdöntő volt ez a jelenet is, meg az az évtizedekkel korábbi is, az öntudat kialakulása előtti időből, amelyet felidézett.

Azon az őszen és az őszt követő télen négy családtagunkat veszítettük el. Amíg az utolsó temetésig elértünk, energiáim oly mértékben megfogyatkoztak, hogy ágynak estem. Az történt, ami velem igen ritkán fordul elő, vírusfertőzést kaptam. S hosszan-hosszan legyűrhetetlennek bizonyult. Halálfélelmem támadt. Gyötrelmes és megmagyarázhatatlan. Olyan, amelyet még sosem éreztem. A göböcske közben kétszeresére-háromszorosára nőtt bennem. Ezt hagyta nekem itt emlékül – mintha végrendekezett volna – Réka, aki szintén elment. Elátkozott – gondoltam –, mielőtt kiadta a lelkét. S lázálmaim közepe tettem éreztem is, amint körüleng. Meglátogat. Azóta csak egyszer, már jóval a műtét és a kezelések után jelent meg álmomban. Nem szólt, csak nézett merően. Csak jelen volt. Fiatalon, amilyenek sosem láttam. Fiatalon és súlyosan. Réka, szegény, míg élt, sem viseltetett jó szívvel irántam. Ahol csak tehetett, rossz híreket keltette. Valósággal megrágalmazott. Próbáltam magam kivonni a hatása alól, de ironikus lényének befolyása mindenütt utolért, amerre csak megfordultam.

A göböcskével igyekeztem nem törődni. De előbb lázasan olvasni kezdtem arról a betegségfajtáról, amire gyanakodtam. Egészen addig, amíg félelmeimet el nem altathattam: ez egészen biztos nem az, ami. Nem lehet az. Ha mégis, jöjjön, aminek jönnie kell. Valamiben mindenkinek meg kell halnia, mondtam hetykén és meggondolatlanul. A göböcske közben eltűnt. Majd átmenetileg újra fölsejlett. Megint eltűnt. Hogy aztán fenyegetően és véglegesnek tetszőn befészkelje magát a testembe. Azt a képzetet keltve, hogy kiirthatatlan.

Amióta betegtársaim történeteit ismerem, tudom, sokféle reakció létezik, amit kiválthat egy gyanúra okot adó tünet megjelenése. Ahány ember, annyiféle viselkedésmód. Van, aki a végsőkig kitart amellett a vélekedése mellett, hogy aggodalomra semmi ok, így védekezve az összeomlás veszélyével szemben. Van, aki tisztában van vele, hogy sorsa végzetesre fordulhat, mégsem cselekszik. Bénultan vagy beletörődően vár. Van, aki az első jelre fut a vizsgálatokat elvégeztetni.

Magam elfogadhatatlannak tartottam, hogy ilyen-olyan műszerekkel beavatkozzanak az életembe. Személyem elleni vétségnek fogtam fel a gondolatát is annak, hogy bárki – orvos, egészségügyi személyzet – megérintsen. Úgy éreztem, szabadságom és függetlenségem (ma már tudom, csupán vélt szabadságom és függetlenségem) forogna kockán, ha valakit is beavatnék a kétségimbe. Tavasz tájékára azonban a kétség már elviselhetetlenné vált. Úgy gondoltam, a biztos rossznak a tudása is elfogadhatóbb volna, mint a bizonytalanság. Ez a fölismerés győzött meg arról, hogy lépnem kell. Tennem valamit. Amíg a megfelelő orvoshoz eljutottam, addig azonban hónapok teltek el. Előbb azért, mert elképzelhetetlennek tartottam a férjemmel tudatni, hogy beteg vagyok. Azután pedig, hogy elszántam magam a vizsgálatokra, a nyári szabadságolások az egészségügyben akadályozták az azonnali intézkedést.

Mindez nem így történt volna, ha él még apus, a férjem édesapja. Biztos nem hagyja idáig fajulni a helyzetet. Ő volt a család, a rokonság egészségügyi felelőse. Nem csak a betegeknek orvosa, hanem mindnyájunké. Előtte nem lehettek titkaink, a szemünkből, az arcszínünkből olvasott. Ha álmoságra való hajlamomat észlelte, bágyadtságomat, már írta is föl az általa oly fontosnak tartott készítményeket, vitaminokat, nyomelemeket. Pedig akkortájt, amikor még ő szemelgethette a közös reggelik mellé a tablettákat, nem dívott annyira az étrendkiegészítők szedése, mint manapság. Mióta apus nincs, egész családunk elhanyagolódott, az egészség szempontjából mindenképpen. Arra kell gondolnom, még most is velünk lehetne. Úgy ment el, hogy nem ért még meg a halálra. Mindnyájunkra vigyázott, csak éppen magára nem. Nemcsak villódzó humorát szerettem (körülötte mindig volt valami természetes derű, ahol ő megjelent, messze távozott minden szomorúság, nem roskadhatott bele világfájdalmába senki a közelében), vele mindenről lehetett beszélni. Nagyon-nagyon tudott hallgatni. Egész megilletődés vesz rajtam most erőt, ha arra emlékezem, mekkora odaadással tudott a másokra odafigyelni. Olyan empátiával, ami szerintem ritka férfiakban. Nem is értem, hogy ekkora beleélőképesség mellett, mint amekkorával ő rendelkezett, hogyan tudott személyében kívül maradni azon a tenger szenvedésen, amely az orvost körülveszi, míg a hivatását gyakorolja. Istenem, ha vele megbeszélhetném, ami most rám vár, nem volnék ilyen tanácstalan. Ilyen képtelenül egyedül. Nem iszonyodnék talán attól a gondolattól, hogy beteg lettem. Nagy valószínűséggel egészen nagy a baj. Neki el mertem volna mondani, meglehet, az első perctől kezdve, milyen elváltozásokat észlelek magamban.

A szokásos női aggódalmaknál is gyötrőbb volt azonban, hogy rendkívüli érzékenységu férjemet féltetem. Miként fog viselkedni a szörnyű hír nyomása alatt? Összeomlik? Lebetegszik ő is? Ha kidőlök mellőle, hol talál támogatást a gondok elviseléséhez? Fiam és lányom már elboldogulnak nélkülem. Jó úton vannak. De férjem? Elképzелhetetlen számomra, hogy itt hagyjam. Magam is meglepődöm ezen, de férjemért százszor jobban aggódom, mint például gyermekeimért. Talán nem vagyok elég jó anya? Lám, ma sem tudom távol tartani magam egykori félelmeimtől, hogy nem vagyok elég jó a gyermekeimhez. Nem nyugszom a gondolatól: ha neveltem őket, túl hüvös voltam hozzájuk, ha szerettem, túl önzőn szerettem. Nem akartam belenyugodni, hogy tartósan külföldön éljenek. Tanulhattam volna pedig anyuska példájából. (Elfogyott szinte, mikor legkisebbik fia külhonba nősült.) Hiszen anyuska számomra mintaként szolgált mindenben. Különös, de engem nem az fűtött, ami a legtöbb velem egykorú nőismerősömet, nem az a dühös szándék, hogy legyőzzem fia előtt az édesanyját. Nem legyőzni szerettem volna, hanem hasonulni hozzá. Ami mások szemében anyuska cipszer pedantériája volt, amin élcelődni lehetett, az nekem törvény. Ettől sajnos mi nem kerültünk közelebb egymáshoz. Két tartózkodó ember között sokkal nagyobb a távolság, mint gondolhatnánk. Sokat szorongtam, vajon elég rendesnek tart-e, elég tisztának. Hogy elfogadott, sokáig nem mutatta, pedig bizonynal így érzett irántam. Ebben most már nem kételkedem. Először akkor éreztem meg, hogy talán többre tart nagyra nőtt gyermeke kedves játékszerénél, amikor a fiunk megszületett. Hogy ebben a felvilágosult családban is éltek még az ősi ösztönök, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a fiunk érkezése révén lehettem csak igazán családtag. Attól kezdve, hogy fiút szültem, felnőtté váltam a férjem szüleinek a szemében is.

Pedig betegségre való ráeszmélésem utáni viselkedésem cseppet sem vallott felnőtt emberre. Olyan voltam, mint a gyerek, aki rossz fát tett a tűzre, és takarítja, amíg csak lehet. Hónapokig halogattam férjemnek az állapotommal való szembesítését. S mindig találtam ürügyet hallgatásomra, a magamba zárkózásra. Hol egy elutazás, hol egy névnap, születésnap indokára hagyatkozhattam. Mígnem egy nap el nem juttatott a daganat félelmet keltő növekedése a magam számára szabott közlési tilalom megtöréséig. Férjem olyan határozott lett, mint még talán sosem. Ellentmondást nem tűrve utasított orvoshoz. A vizsgálatokra mindvégig elkísért. Velem volt a legdrámaibb pillanatokban. Noha régóta tudatosult bennem, valóban beteg vagyok, mint amikor ítéletet hirdetnek, úgy hatott a diagnózis megállapítása.

Férjem jósága, s hogy biztos támaszként áll mellettem, bizonyosan szerepet játszott abban, hogy számomra is meglepő változást észleltem magamon. Az orvosi szobában, ahol kimondták a betegségem nevét, nem sírtam, nem zokogtam. Nem rendeztem jelenetet. Nem tiltakoztam a kilátásba helyezett beavatkozások ellen. Sőt azt mondtam az orvosnak, mindent hajlandó vagyok elkövetni a gyógyulásom érdekében. Semmiben ilyen biztos nem voltam, mint abban, hogy rendbe akarok jönni, mindenáron. Élni akarok. Másfelől eltökéltem magam, hogy ha fel is veszem a harcot a betegségemmel, nem engedem át magam neki semmiképpen. Sem az életformámat, sem a munkámat fel nem adom, amíg csak tehetem, dolgozni fogok. Nem akarok elmerülni a szenvedők tömegében, amely ott tolong, vergődik a várótermekben, pácolódik a kórházi folyosókon, kórtermekben. Szándékomban támogattak kezelőorvosaim, az ápolók. Hogy ez az elhatározás felmerült bennem, egész biztos Berta hatása is. Ő már nem élt ekkor, de elszántsága, keménysége, az a mód, ahogyan együtt tudott élni a betegségével, éveken át, mélyen bennem maradt. El is fogadta, miközben kordában is tartotta. Majd egy évtizedig ő bizonyult erősebbnek a kórnal. Berta így segített a halálában is. Így volt velem. Ma már egyre biztosabb vagyok abban, hogy semmi sincs véletlenül. Lehet, hogy minden egy magasabb rendű akaratra alárrendelve kapcsolódik egymásba, ami ok-okozati összefüggésekre emlékeztetően egybeáll evilági tudatunkban. Nekem el kellett azon a bizonyos októberi napon utaznom abba a városba, ahol Berta akkor éppen tartózkodott? Ott kellett, hogy legyen a mi konferenciánkon. Meg kellett hallgatnia az előadásomat. Meg kellett szólítania. Olyat kellett mondania, ami mély benyomást keltett bennem. A további események egymásba fonattatása már gyerekjáték a fölöttünk uralkodó erőknek.

A rákról – így olvasom – még mindig meglepően keveset tudnak. Vagy keveset árulnak el a laikus tömegeknek? Mi okozza, kérdezem. N. főorvos úr csak zéttárja a kezét válasz helyett, amikor rosszindulatú daganatomra vonatkozó feltételezését igazolni látja leleteimben. Mit változtassak az életformámban? Táplálkozásomban? Nem szükséges változtatni, sőt kifejezetten óv a kímélő, netalán húsmentes ételektől. Nehogy megtagadjak magamtól bármit is, ami jólesik. Az ételmevönás végveszélybe is sodorhat, mondja, nem bírnám ki a terápia mellékhatásait. H. doktornő viszont, aki a kemoterápiás kezelésemet tartja kézben, javasolja a húsevés mérséklését. Ne egyem vörös húsokat semmiképpen, tanácsolja. Eddig is tartózkodtam tőle, mégis megkaptam ezt a szörnyűséget – mondom, de mintha nem is hallaná, már egészen másra gondol, miközben a hátam kopogtatja, a tudómet hallgat-

ja. Egy amerikai orvos diétás könyvében ezzel szemben azt olvasom (a kiadványt árusítják a kórház bejáratánál is mindenféle sikerkönyv, lektűrök, horror, ponyva és egyebek társaságában): a 0-ás vércsoportúakat nem szerencsés megfosztani az általuk olyannyira kedvelt vörös húsaiktól. Másutt, mégpedig szintén egészségügyi szakember által írott szakkönyvben olvasom, hogy kifejezetten ártanak – a rák azon fajtájában szenvedőknek, amely az enyém is – a tehéntejből származó tejtermékek, a sajtok. Már bent fekvemben, amikor látom, minden egyes reggelihez, minden egyes vacsorához sajtot adnak a két zömlé mellett – épp ott, ahol a rákos betegeket ápolják –, nem átallok megkérdezni a diétás nővért, miért mérgeznek bennünket az ártalmas étellel naponta kétszer is. Sose hallott erről, hogy a sajt ártana, ez a válasza, és kimegy sietve a kórteremből. A sebészeti beavatkozást megtervező és elvégző D. főorvos úr azt mondja, már rég megdőltek azok az elméletek, amelyeket ők az egyetemen tanultak. A rákbetegek számának rohamos növekedése szerinte nagyrészt a környezeti ártalmakkal magyarázható. A napokban hallottam, hogy ugyanezt megerősítő nyilatkozatot adott a volt egészségügyi miniszterünk: a betegségek 70–80 százalékát idézik elő környezeti tényezők. K. doktor úr, aki egyaránt jártas a hagyományos orvoslásban és a természetgyógyászati eljárásokban, a kész- és félkész ételektől óv. Az élelmiszeripar konzerváló és adalékanyagaitól. Miért adnak a kórházban fekvőknek már külsőre is gyanús felvágottakat? A sokat kárhozott parizer mit keres az étrendjükben? – kérdezem. Mert olcsó! De hisz, ha így van, nagyanyáink, dédanyáink életformájához kellene visszatérnünk, akik mást sem tettek egész életükben, mint hogy a családot ellátták, a háztartást vezették. Ételeket készítettek napról napra. A jobb módúakat ebben háztartási személyzet egész hada segítette, de legalább egyet a szerény körülmények között élő kispolgár, bizonyos birtoknagyság fölött a parasztszszony is megengedhetett magának. Ma ki teheti meg az élet ránk kényszerített vagy önként vállalt (?) tempója mellett, hogy mindennap otthon süsse a kenyerét, egyedül készítse minden falatját a száraz tésztaól a kenőmájasig, pástétomokig, lekvárokig? Hol juthatok hozzá egészségesen, nem mesterségesen előállított szereken táplált baromfi húsához? Honnan tudhatnám, hogy a hal, amelyet elfogyasztok, kellően tiszta vízben úszkált-e? A rákbetegeknek szóló tanácsadó füzetecskék mindenütt tele vannak ilyen javaslatokkal: a minél több gyümölcsöt, zöldséget, amelyet ajánlanak, megbízható helyről vásároljuk. Hol vannak ma ezek a megbízható helyek? A kistermelő, aki a szomszédom, a kiskereskedő, akit személyesen ismerem, s akiről tudom, már a nagyapja is ezt a mesterséget űzte, tönkre megy. A multinacionális cégek polcai hol

vannak megtöltve ezekkel az ellenőrizhetően tiszta élelmiszerekkel? Ezek a mammut vállalkozások megfojtották a sajátjainkat, elárasztották az országot a távoli, ismeretlen forrásból származó termékekkel. Hol van az a tanya, az a gazda, akitől, ha nem bízom meg a kereskedelem útvesztőin keresztülvergődő árucikkekben, magam szerezhetem be a kecsketejet, túrót, csirkét, pulykát, zöldségfélét, gyümölcsöt? Hol van az a tenyésztő, aki biztos lehet abban, hogy tehene, kecskéje, bányája, amit legel, elfogyaszt, mind száz százalékban érintetlen a civilizáció ártalmaitól? Hány kilométerre legyen a legelő az autók, szállítójárművek telepőfögte útvonalaktól, hogy tisztának legyen tekinthető? Hol vannak ezen a 93 ezer km²-en olyan tájak, amelyek fölött nem húzódik repülőgépek útvonala a levegőben? Ahová nem hull savas eső? Ahol tiszta a víz? A termőtalaj? Melyik erdőbe, pusztába bujdoszak el, hogy megmeneküljek? Hagyjam el az otthonomat? Szakadjak el a hivatásomtól, amely a városhoz köt? Vonuljak ki a társadalomból? Legyek önellátó? Kivonulhat-e bárki a társadalomból? Lehet-e önellátó?

Egyedül – be kell látnunk mindnyájunknak – mit se tehetünk. A problémát csak globálisan lehet megoldani. Az emberiség egészének kellene változtatnia az életformáját, a természet erőihez való viszonyán. Az egész világnak kellene valami egyébre épülnie, mint amit a profitot hajszoló gazdaság nyújtani képes számára. El fog-e jutni valaha annak elfogadásáig, hogy az önmegtartóztatás, de legalább a mértéktartás már itt, e Földön üdvözítőbb, mint a mindennek akarása? Ki állítja meg a vesztébe rohanó világot? Meg lehet-e állítani?

A természetgyógyász szentül meg van győződve róla, hogy a szervezetem azért nem tudott ellenállni a mindannyiunkat sújtó káros hatásoknak, mert valamely pszichés megrázkódtatás vagy rendkívüli stressz a közelmúltban, akár évekkkel ezelőtt, legyengítette az ellenállóképességemet. Emlékszem egy svájci író regényére. Amennyire pontosan rögzült bennem a tartalma, annyira elfelejtettem a címét. De nem jut eszembe a szerzőjének neve sem, akárhogyan is erőlködöm. E szerint az író szerint összefüggés van a lélek betegségei és a rák kialakulása között. Főhőse évekkig tartó depressziótól szenved, mígnem elviszi a rák. Az egyik internetes egészségügyi tájékoztatóban viszont azt olvasom, nem igazolható kapcsolat a daganatok keletkezése és a pszichés problémák között. Van, aki azzal intézi el az enyémmel azonos, illetve hasonló kórtünet jelentkezését, hogy az a változás korának maradéka. A megbomlott hormonális egyensúlyban keresendő mindennek oka. Olvashatunk olyan felfogásról, amely szerint nem az immunrendszer, hanem a szervezetünknek egy másik védelmi rendszere felelős a daganatsejtek kóros szaporodásáért.

A kép meglehetősen zavaros. Teljes a bizonytalanság, amely e sokféle egymással ellentmondó magyarázat nyomán eluralkodik a betegséget megérteni akarókban. Mindez a beteg emberben a kiszolgáltatottság érzését növeli meg az alig elviselhetőségig, az elviselhetetlenségig. E függőség egyébként is szükségszerű velejárója minden olyan kapcsolatnak, amelyben az egyik fél csupán a szakmai kompetenciával rendelkező másik fél szakmai döntéseire hagyatkozhat jövőbeli sorsát illetően, miközben e döntések az ő személyiségét, testét, egzisztenciáját a legteljesebb mértékben érintik. Meg is mentheti a szakmai hozzáértés birtokosa páciensét az életnek, de az bele is rokkanhat a választott eljárások következményeibe. Felszámolódhat személyiségének integritása. Olyan testi-lelki átalakuláson kell keresztülmennie, amely megkérdőjelezi az esetleges gyógyulásnak gyógyulás voltát.

Érthetetlen-e ilyen körülmények között, hogy a szenvedők ezrei, a kétségbeesett hozzátartozók egyre nagyobb jelentőséget tulajdonítanak titokzatos erőknek? Spiritualizálják, démonizálják a betegséget. A beteget nem a maga valóságában szemlélik. Van, aki fél tőle. Van, aki viszolyog tőle, mint a leprástól. Mint a legcsúfondárosabb ragály hordozójától. Már előre eljegyzik a halállal azt, aki megkapja, noha legalább akkora az életben maradás esélye is, mint a közeli pusztulásé. Mások imáikba foglalják a beteget. Mindent elkövetnek, hogy maga is higgyen természetfeletti gyógyító energiák létezésében. Mozdósítani akarják szervezetének öngyógyító mechanizmusát. Megtanítják, hogyan lehet ezeket a belső erőket az egyénnel szabályozni, felfokozni, a gyógyulásra összpontosítani.

Azt a beteget, aki nem szereti magát öntudatlanul a sorsára hagyni, aki hozzászólt ahhoz, hogy az élete különböző fordulatairól maga döntsön, és aki igényli, hogy e döntéseket kellően megalapozott ismeretek birtokában hozhassa meg, igencsak zavarba hozza a káosz, amely ma az egészségügyet jellemzi. Feldúlja, amikor a rákkal kapcsolatos egymásnak ellentmondó vélekedések rázúdulnak a betegség rémének feltűnésével egyidejűleg, nem beszélve arról az áldatlan küzdelemről, amely a hivatalos gyógyítás és az azon kívül eső gyógyító irányzatok között dúl. Az, ahogyan a beteg tömegek lelketlen kihasználásával, a gyógyítás elültetésével vádolja az egyik oldal a másikat, míg amaz sarlatánságot kiált mindenre, ami az általa ismertől és megszokottól eltér.

Aki az onkológia kötelékében betegként éveket kell, hogy eltöltsön, hajlamossá válhat bizony annak feltételezését mindinkább elhinni, hogy az egészségügy olyan, mint az ipar vagy a gazdaság bármely más ága. S esze-

rint busásan megél a rákosok folyton növekvő táborából a betegség-ipar több ága is. Tegnap arról olvastam az egyik napilapban, a hagyományos gyógyszeres kezeléseket, beleértve a legdurvább kemoterápiás eljárásokat is meg a tablettás, injekciós, évekig tartó és mellékhatásként újabb betegségeket kiváltó utókezeléseket, igyekeznek minél szélesebb körben alkalmazni, mert a kórházakat az ilyenfajta ellátásban részesült betegek számának megfelelően juttatják anyagi eszközökhöz. Ma egy olyan készülékről tájékoztatott a sajtó, amellyel kiszűrhető a ráknak az a fajtája, amelyre nem hat az ugyancsak költséges kemoterápia. Mint megtudtam, a vizsgálatot több százezer forintért végzik el annak, akinek van rá pénze, illetve aki egyáltalán hallott erről. Aki nem, megkapja az egészséges sejteket is romboló kemoterápiát akkor is, ha a rákjának típusa érzéketlen rá. Az évekig gyógyszereszedésre ítétek miatt ne gondolhatnák igaznak azokat a kritikákat, amelyek szerint a betegek, életük végéig betegként kezeltek mindegyre növekvő számának másik nagy nyertese: a gyógyszeripar. A gyógyszeripar azon területei, amelyek ezeket az engedélyezett és támogatott gyógyszereket gyártják. Miközben az új és hatásosabbnak feltűnő szerekhez nem lehet hozzájutni. A végtelenségig, lehetőleg éppen a beteg haláláig késleltetett minisztériumi engedélyekhez kötik a használatát. És mindig van betegutánpótlás. Annyi, hogy nem fér el a folyosókon várakozva, nem fér el az osztályokon. Még ki sem kelt az egyik beteg az ágyból, már ott a következő.

Mivel a kezelések olyan radikális beavatkozások a betegnek nyilvánított ember szervezetébe, hogy mellékhatásaik nagyobb szenvedéseket okoznak, mint a tulajdonképpeni betegség – legalább is a kezdeti stádiumokban –, a testi kínokkal, a közérzetet hetekre-hónapokra ismétlődően megrontó következményekkel küzdő betegek könnyen hajlanak arra, hogy a kezelőorvos által nem preferált megoldásokat is keressék. Előbb-utóbb azok is kipróbálják ezeket a hol éttrendkiegészítőként hirdetett, hol biológiai daganatkezelésként bemutatott csodaszereket, akik korábban ezeket elutasították. Gyakran azok a betegek lesznek legjobb prókátorai e nem hivatalos eljárásoknak, akik eredetileg a legkevésbé sem hittek bennük. Alávetik magukat a természetgyógyászat olyan módszereinek, amelyeket még egészséges korukban amolyan hókuszpókusznak tekintettek csupán. S ha valaki regélt róluk, csak derültek és mosolyogtak. Azon is, aki mesélt róluk, azon is, aki maga volt a csodatevő gyógyító. A rákbetegség egyik legjobb táptalaja a természetgyógyászat különféle változatainak. Annak is, amely kísérletileg igazolható, annak is, amely a csodák világába rendelhető. De

annak is, amely csupán a hiszékeny és tudatlan ember megtévesztésén alapul, és valóban sarlatánság. Kuruzslás. Mindedig egyetlen olyan orvosi diplomával rendelkező szakemberrel találkoztam, aki nem zárkózik el az alternatív módszerektől. Sőt élénk érdeklődést mutat, amikor saját gyógyulási élményeiről beszélek neki. Azokról az énerősítő folyamatokról, amelyeket egy bioenergiát alkalmazó gyógyító indított meg a szervezetemben, de talán még ennél is fontosabb, hogy a tudatomban. Azt mondja, miután műszerei mellől, amelyekkel engem is vizsgált az imént, visszaül íróasztala mögé, hogy számolni kell azokkal a lehetőségekkel is, amelyekkel mi – így fogalmaz –, hagyományos orvoslással gyógyítók nem rendelkezünk.

Ezekről a gyógymódokról a beteg többnyire a kórházi folyosókon a betegtársaktól értesül. Mindenki számára akad egy szavahihető ismerős, rokon, jóakaró, aki ajánlásaival ellátja az újdonsült rákbeteget. Vannak magáncégek, kft-k, amelyek kifejezetten ezekre a kiegészítő szolgáltatásokra épülnek. Meg a kísérleti stádiumban lévő, még el nem fogadott, soha támogatásra nem kerülő szerek forgalmazására. Láttam belülről én is az úgynevezett szelíd gyógymódokat, külföldön már elfogadott, idehaza nem támogatott gyógyszereket alkalmazó wellness központokat, ahol nincs zsúfoltság. Nincsenek tömött sorokban várakozók. Nincs nehéz, áporodott szaga a rendelőknek és az itt megfordulóknak. Nem látni elhanyagolt külsejű, sem csontsovány, sem vészesen elhájásodott, elnehezült testű szerencsétleneket. Csendes rezignáltság és szolid elegancia jellemzi azokat, akik ide eljönnek. Itt időre rendelik be a beteget. Legalább fél, egy órát minden egyes alkalommal külön-külön foglalkoznak mindenkivel. Halk, jó stílusérzékkel kiválasztott zene fogadja a betérorókat. És fehérköpenyesek egész hada, mielőtt a tulajdonképpeni kezelést, vizsgálatot végző orvos-természetgyógyász elé kerülne a páciens. A legrészletesebb adatfelvételben itt volt részem, mióta

élek. (Hogy a III/III-as ügyosztály ügynökei annak idején mit jegyeztek föl rólam, még nem jártam utána.) Az alvási szokásaimtól kezdve minden érdekelte a kikérdezőt, egészen addig, hogy milyen pszichés megterheléseket, változásokat éltem át legutóbbi éveimben. Hogyan alakultak az életkörülményeim. S itt történt meg az is,

hogy nyilatkoznom kellett: minden másutt kapott kezelés alkalmazásáról értesítem a gyógyítást végző szakembert, az általuk előírt szereket a javasolt dózisokban fogyasztom, s vállalom, hogy rendszeresen eljárók a rendeléseikre. A bajára gyors és radikális megoldást itt sem remélhet a beteg. Évekig, meglehetősen tartó kapcsolattartást igényel az intézménnyel szervezetének karbantartása (ha ugyan életben marad egy darabig). Hosszú elkötelezettséget jelent és minde-nekelőtt többszázezres-milliós kiadást évente. Sok embernek nincs is annyi jövedelme, amennyibe itt az ellátás kerül. Jó, ha látja a beteg és családja, éppúgy

ráfogható mindkét irányzatra, hogy az üzleti szempontok uralják egyiket is, másikat is. Jó, ha látja, bár saját sorsával kapcsolatos döntéseit, választásait nem teszi könnyebbé.

Ha létezik betegségipar, van egészségipar is. Azóta tudom ezt, hogy beteg lettem. Az természetesen öröndetes, hogy növekszik az egészségre értéként tekintők tábora. Hogy kialakulóban van az egészség kultusza. Vannak, akik már-már vallásos áhítattal követik nyomon a legkülönbélebb híradásokat és kampányokat arról, mit tehet az ember az egészsége megőrzése érdekében, hogyan győzheti le a környezeti ártalmak káros hatásait. Hogyan pótolhatja azokat az anyagokat, amelyek mai táplálkozásunkból hiányoznak. Egyik csodaszer a másik után bukkan fel a patikák, drogériák, bioboltok által terített szórólapokon, magazinokban. Vannak kft-k, amelyek a különféle egészségmegőrző programok jegyében alakulnak. Hálózatok, amelyek kapszulák, tabletták, porok, szirupok, koktélok, teák, s ki tudja, még mi minden terjesztésével foglal-

koznak. Hogy valóban hatékonyak-e vagy csak a forgalmazásukból viruló üzlet él mind elhitehetőbb reklámokkal, hogy vásárlóiknak tábora mindegyre növekedjék, honnan tudhatnánk?

Amióta jelenlegi munkakörömben dolgozom, szoros napirend szerint élek. (Ez nem csak nyűg, határozott keretet ad az életnek. Nem engedi, hogy szétesen, szétfolyjon. Régebben hajlamos voltam a depresszióra, neurotikus tüneteket produkáltam gyakran. Amióta felelős munkát végzek, nem engedhetem meg magamnak, hogy kiszaladjon a lábam alól a talaj). Az első várakozást elviselni embert próbáló feladat volt tehát. Később kikényszerítettem a kórházi személyzetből, az engem kezelő orvosokból, amikor csak tehettem, hogy ne várokoztassanak meg. Patáliát csaptam, hivatkozván arra, hogy nem vagyok táppénzen. Dolgozom. Senki nem tájékoztatott arról, hogy itt nem az egyébként általuk megjelölt időben szólítanak be, hogy egész napos elfoglaltságot jelent egy kezelés előkészítése. (Mint kiderült, mindenkit nyolc órára hívtak be. Tizenöt-húsz embert is, vagy ki tudja, még mennyit.) Így nem kértem szabadságot. Nem gondoskodtam a helyettesítéséről. Most elmegyek, itt hagyom a papírjaimat, s visszajövök, amikor már mindenkiel végeztek. Szíveskedjenek megmondani, mikorra várható az itt látható tömeg ellátása. S akkor jövök, percre pontosan – közöltem az asszisztensnővel ellentmondást nem tűrve. A hangütés szokatlan volt a hölgynek, görbén is nézett rám egy darabig, de a legközelebbi vizsgálatnál már előre kiszólt az ajtón, jobb, ha visszajövök fél tizenkettő tájban, s többnyire ne is próbálkozzam a reggeli nyolc órával.

Amikor először jelentem meg a szükséges átvilágításon, még némán, fojtottan dühöngtem. Mire jó az előzetes időpont-egyeztetés, ha órákat kell így is, úgy is a rendelő előterében üldögelni. De már a telefonban megszólaló ügyintéző is felbőszített. Nem a hangja, hanem ahogyan látatlanban is betegként, megmütendő, megcsónkítandó alanyként kezelte. A gépet kezelő asszisztensnő azonban barátságos volt, sőt együttérző. Láta a rémületemet, elveszettségemet. Még biztatott is, ameddig biztatható: hátha nem a legveszélyesebb kórt hordozom magamban. Talán nem rosszindulatú. Meglehet, valami olyasmi, amivel együtt lehet élni. Jóindulatából erőt lehetett meríteni az eredményre várakozás napjaiban. Egyébként majd mindenütt találkoztam rám jótékony hatással lévő, segítőkész ápolónőkkel, nővérekkel. Ahogyan például K. doktor úr asszisztensnője mondta, most már jó úton vagyok. Ne féljek. Nem félttem. (Még nem tudtam ugyanis, mi vár rám.) Megnyug-

tatt az első beszélgetés H. doktornővel is. Bizalomgerjesztő mosolya, amiként megszorította a kezem bűcsúzóul, a hangja finomsága, okos érvelése, beleérző képessége, tanácsai – mind nagyon sokat jelentettek nekem. A vérvételen dolgozó nővérek úgy tudtak szűrni, olyan biztosan, mégis tapintattal, hogy sosem lettem rosszul, mint régebben hasonló helyzetekben. Olyan jó-ságosan végezték mechanikusnak látszó munkájukat, hogy csak bámultam őket. De nem lehetett panaszom a sebészetre sem. Sem az orvosokra, sem a nővérekre. Némelyükkel beszélgettem. Sorsukról, megpróbáltatásaikról. Ugyanezt mondhatom el azokról, akik a sugárterápiás kezelésemet megtervezték, akik az úgynevezett lineáris gyorsítót kezelték.

De ne fussunk ennyire előre az időben. Az történt, amire számíthattam. Visszarendeltek rövidesen. Olyankor jöjnek, amikor Z. doktornő lesz szolgálatban – tanácsolta a már ismerős asszisztensnő. Z. doktornő flegmatikus viselkedése azonban (mert én akkori állapotomban így értelmeztem velem szemben tanúsított magatartását) lázadásra készítetett. Nem tűröm el, ha megaláznak, megszegyenítenek, lekezelnek. Mint egy rongybabát gyűrögetnek, hajigálnak ide-oda. Az ultrahangos és tübiopsziás vizsgálat közben tett megjegyzései táplálták rossz előérzeteimet. Amikor az esetleges gyógyulás lehetőségéről érdeklődtem, valósággal kinevetett.

– A rajtam végrehajtandó beavatkozások mennyi időt vesznek igénybe? – próbáltam faggatni.

– Mit képzelsz? – hangzott a lehangoló válasz. – Csak nem azt, hogy még dolgozni fogsz!

– De bizony, hogy azt! – Ennyit mondtam, a többit csak gondoltam.

Most lépjek le, amikor végre eljött az építkezés ideje? Amikor megtorpantak a méregkeverők, a bosszúvágytól felfuvalkodottak! Az önteltség korlátolt mániákusai! A közönségesség és kisstilűség agresszorai. Az önimádók, saját maguk bálványozói! A középszer bajnokai. Vesszenek kárba tizenöt év küzdelmei? Tizenöt év szellemi befektetései? A számlálatlanul munkában töltött szabadnapok, hétvégék, esték, éjszakák!

Nem mentem többé vissza Z. doktornőhöz. N. főorvos urat régről ismertem – a civil életből. Pontosan nem is tudtam, mi a szakterülete. Legelőször a tanácskérés szándékával fordultam hozzá. Benne – úgy éreztem – megbízhatok. Mint rövidesen kiderült, N. doktor úr praxisába pontosan az olyan betegek tartoznak, mint amilyenén én is nyilvánítottam. Felgyorsította a további vizsgálatokat. Két héten belül már pontos diagnózis állt a rendelkezésemre. Gyorsan túl voltam a tetőtől talpig tartó átvilágításokon, további ultrahangos áttekintéseken, vérvételen, citológiai vizsgálaton. Ha nincs N. főorvos úr, ha nem

fordulhatok hozzá mint régi jó ismerősömhöz, vajon mi várt volna rám? Milyen kiszolgáltatottságokat kellett volna átélnem, milyen megaláztatásokat?

Abban az időszakban, amikor még csak önmagam legyőzésével voltam elfoglalva, mérhetetlen indulatok forrtak bennem. Még a gondolatától is irtóztam annak, hogy átengedjem magam a sokat szapult egészségügyi apparátusnak. Hogy egy kórház, egy rendelőintézet átláthatatlan tekervényeiben, zezugaiban, fülledt bugyraiban lökődjem tehetetlenül előre-hátra a betegségre ítélték szomorú és szálnalmas tömegével, elfogadhatatlan volt számomra. De még elfogadhatatlanabb, hogy feladjam szokásos életrendemet. Iszonyodva gondoltam a rám váró kiszolgáltatottságra. Magam is úgy véltem, amint a beteg emberekre szent borzadállyal tekintők: betegnek lenni valamifajta megbélyegzettség. A betegek világa olyan világ, mint a bűnözők, társadalmon kívüliek szubkultúrája. A betegség sziget, ám nem a boldogoké, hanem a hasznavehetetlen tárgyak, kiszuperált járművek roncsstelepe. Ahol megáll az idő. Ahol már semmi sem számít abból, ami az egészségesek körében szép és jó. A közeg, amelyben meg kell merülnöm, ha gyógykezeltem magam, sokáig jobban taszított, mint a tény, hogy halállal fenyegető kór támadott meg, és valószínűleg testi-lelki szenvedéseket kell átélnem. Dühös lettem. Haragudtam mindenre és mindenkire, ami-aki csak szembesített tulajdonképpeni állapotommal. Ha nem lett volna tapintható a daganatom, bizonyára el sem hittem volna, hogy kezelésre szorulok. Hiszen nem éreztem rosszul magam. Nem voltam fáradt. Nem gyengültem el egyetlen percre sem. Jól bírtam a munkát. Néhány kilós fogyásom is csak a vizsgálatok és várakozások körüli izgalom hatásával volt magyarázható. Mind-egyre azt kérdeztem, miért kellett ennek így történnie. Ki, miért akarta, hogy így legyen? Kinek-minek jó az én szenvedésem?

– Mire akarsz rávezetni engem ezzel, Teremtőm? – ismételtettem mindegyre. – Mit akarsz megtanítani nekem? S miért így? Ekkora kegyetlenséggel? Ekkora leckét adva? Hogyan viszonyuljak ehhez a fenyegetettséghez? Mint büntetéshez? Kinek-minek ártottam, hogy bűnhődnöm kell? – S már hallottam is a vészjóslók kórusát megisméltódni: nem kellett volna annyit vállalnia. Miért nem húzta meg magát szépen, csendben? Örülhetett volna már annak is, hogy él! Így jár az, aki olyasmibe is beleártja magát, ami nem neki való.

Honnan is ismerhették volna ezek a vészmadarak – de még a jóindulatból aggályoskodók is –, milyen motivációk húzódtak meg annak háttérében, hogy belebocsátkoztam a harcaimba. Nem látták, mert soha nem is gondolkodtak azon, hogy milyen nagy veszedelmet ho-

zott volna ránk a demokratának álcázott volt komisszárok uralma. Mert előbb ők jöttek volna, nyomukban a szerencselovagok egész hadával. Széthordtak volna mindent, ami még épen maradt a nagy bomlás idejéből. Aztán átadták volna helyüket a magukat korszerűnek kikiáltóknak, hogy modernizáció címén mindent kiszöpörjenek, ami saját magunkra emlékeztetett valaha is. S jött volna profilváltás profilváltást követve. És uralkodott volna a tömegáru ideája. Tartana – jobb esetben is – a bővül uralma. Hungaricumnak is fölfogható „termékeink” rég eltűntek volna. Egyedül talán ellenségeim, akik jobb körülmények között ellenfeleim, voltak tisztában szándékaim okaival. (És mennyivel szívesebben nevezném őket ellenfeleknek, mint ellenségeknak. Harcmódoruk és alkalmazott módszereik azonban nem engedik meg, hogy ne ellenségnek lássam őket.) Hiszen azért váltak ellenségeimmé, mert nagyon is tudták, hogy véget kell vetniük előbb a haladás, majd az ésszerűség színében feltüntetett üzelmeiknek, öncélú és önértékű játékaiknak. A butaság és bornírtság hatalma, ha megdőlni látszik, bármire képes. A mindennapi élet kis diktátorai legalább olyan veszélyesek az életünkre, boldogulásunkra – mindünkére, azokéra is, akik ebből mit sem sejtenek –, mint ama nagyok nagyobb méretekben. És úgy is viselkednek, mint a történelem legrafináltabb diktátorai, árulót kiáltanak, miközben maguk követik el a legnagyobb árulásokat.

Nem a szégyen volt erősebb! Viszolyogtam a vészmadarak vijjogásától, és féltem az ellenségeimtől. Félttem, hogy nem hagynak meggyógyulni. Félttem, mert sejtettem, amint megérzik elgyengülésem, ha blokádot nem is szerveznek ellenem, de rám törnek – ki-ki a maga módján – az első lehetséges alkalommal. Ezért próbáltam a legvégsőkig titokban tartani nagy bajomat. Pedig – tudtommal – sosem bántottam őket. Nem forszíroztam politikai hovatartozásukat. Nálunk sosem volt tisztogatás. Senkit sem távolítottam el a másik oldalhoz tartozók közül. Miért forrt hát mégis bennük a bosszú? N. főorvos úr megmondta pedig, nem sikerül eltítkolnom nagy bajomat, hiszen a beavatkozásoknak olyan külső jelei lesznek, amelyeket nem tudok elrejteni, a legnagyobb gondossággal, ügyességgel sem.

N. főorvos úrnak igaza lett, valóban nem tudtam titokban tartani, milyen megpróbáltatásokon megyek keresztül. De nem a külső elváltozások okolhatók mind ezért. Nem, hiszen a körülöttem élők, olyanok is, akikkel naponta testközelben dolgoztam, mit sem vettem észre gyötrelmeimből. Az egészségügyben azonban nem működik az adatvédelem, nem tartják meg titoktartási kötelezettségüket az ott dolgozók. Máskülönben honnan tudhatta volna Gyurgyik napra pontosan a mű-

témet? Honnan ismerhette volna a leleteim tartalmát, a betegségem fajtáját, fokozatait a legapróbb részletekig? Gyurgyik a múlt rendszerben is hírszerzésből élt. Ma is része bizonyosan az információs hálózatnak. Miért ne dolgozhatna ma is régi megbízóinak!

Hogy rendesen kiszivárognak a betegek adatai, a betegekről szóló információk az egészségügyi intézményekből, arra két bizonyítékom is van. Egyik alkalommal közvetlen munkatársam jött azzal a benne rémületet keltő hírrel: egy ápolónő, aki alkalmi ismerőse csupán, laza egyszerűséggel és közvetlenséggel vetette oda neki, sűrűn megfordulok mostanában az onkológián, hiszen ott kezelnek. Felháborodva hívtam fel ezt a bizonyos ápolónőt telefonon. Eljött bocsánatot kérni. Bizonyára megrettent, ha tiltakozni támad kedvem a főnökeinél, nagyon elmaraszthatják.

Egyik, szintén rákbetegséggel viaskodó munkatársunk helyére többen is pályáztak. Nem üres, mondtam, hiszen csak táppénzen van a dolgozó. Juszta mégis váltig állította, biztos forrásból, kórházi dolgozótól tudja, hogy Bella már nem jön vissza, hiszen nem sok van már neki, szegénynek, hátra. Bella két hónap múlva felvette a munkát, azóta is él, virul. Juszta már gondolatban átküldte a másvilágra, olyan nagyon szerette volna a helyét megkaparintani. Pedig erkölcsösebb hölgyet keresve sem találhatnánk nála.

De nem voltak alaptalanok az ellenségeimmel kapcsolatos aggodalmaim sem (mondhatnám azt is, az ügyeletes ármánykodókkal, de nevezhetném őket egyszerűen hétköznapi intrikusoknak is, akik már rég nem lelik örömeiket a munkájukban, nem szeretik őket az ügyfelek sem, egyedül a pletykák, a megíjászott jólérsétség és fontoskodás, az áskálódás adta feszültség juttatja őket megelégedettséghez, nagyon hasonlítanak hozzájuk az örökös lázadók, anarchisták, akiknek viszont a szembenállás az éltető elemük, mindegy, mivel, kivel, csak szemben lehessen menetelni...).

Egyik alkalommal a szomszédos cég vezetőjével találkoztam a rendelőintézet folyosóján. Ő kontrollra várakozott, én sugárterápiára mentem. Mit keresek én itt? – kérdezte kajánul. Egy a sorsunk, nincs mit tenni, színt kell vallanom. Semmi értelme a további titkolózásnak, határoztam el gyorsan. Végül azonban diszkrétitót kértem a kollégámtól. Nevetett rajtam.

– Azt hiszed, téled hallom először, amit elmondtál? Mindenki tudja már. Máskülönb pedig igen sokan várják a te halálodat, jó, ha tudod.

Biztosítottam afelől, hogy a közlése nem okozott meglepetést. S valóban nem, hiszen biztos voltam benne rég, hogy így van. Mégis rosszul esett szembesülnöm annak tényével, hogy potenciális gyilkosokkal vagyok körülveve.

Akár mennyire is tartózkodtam attól, hogy adjak a mendemondákra, hogy figyeljek az önkéntes bejelentgetők híreire, ezúttal mégiscsak foglalkoztatott, ami minden elzárkózásom ellenére is eljutott hozzám. Foglalkoztatott, mert aki ezeket a híreket gerjesztette, susmorgta, nem egyszerűen a személyemet érintette, hanem a személyiségem legmélyebb magját bontogatta, próbálta feltörni. A betegség a legmélyebb lényünk része. Legénebb énünk énje. Aki illetéktelenül játszadozik vele, a legnagyobb gyalázatok egyikét követi el. Olyan, mint amikor a pedofil kikezd az ártatlan gyermekekkel. Ahhoz fogható, amikor az ellenséges ország katonája megérőszakolja a megszállottak leányait, asszonyait. Hol vannak a személyiségi jogok védői? A magánélethez való jog védői? A levéltitokhoz való jog védői? Unokahúgomtól hallottam, hogy az iskolákban, kollégiumokban, ha ilyen természetű sérelem ér egy diákot, nyugodtan följelentheti a tanárait. A munkáltató nem firtathatja alkalmazottjának családi viszonyait, nemzeti, vallási, politikai hovatartozását. Ha beteg, nem követelheti leleteinek bemutatását, meg kell elégednie a táppénzes papírral. Az én leleteim tartalmát ki és mi jögon meri forszírozni? Hová szaladjak jogorvoslatért? De mi értelme volna jogorvoslatért folyamodni bárhová is!

Verácska dermedtsége, elsápadása mindenesetre ezektől a hírektől vált számomra értelmezhetővé. És dr. Banai puhatolózó kérdései innen kapták a jelentőségüket. Verácska és dr. Banai gondolatban már újraszervezték az intézetet az alatt az egy hét alatt, amíg a kórházban feküdtem. Osztózkodtak. Tervezgették, kit kellene leváltani, elküldeni, kiutálni, ha elküldeni nem lehetséges. Verácska nagyon alulról küzdötte föl magát oda, ahol most van. Sokáig diplomája sem volt a munkaköréhez. Leánykorában abból élt, hogy férfiak szolgálatába bocsátotta női bájait. Most államtitkár-feleség. Ő férja legjobban Gáborjánit. Osztályvezető szeretne lenni. Dr. Banai is olyan iskolán szerezte a doktoriját, amire nem szokás büszkének lenni már jó ideje. Verácska feletteseként jobban érezné magát egy új felosztás szerint, mint a jelenlegi beosztásában. Pillanatnyilag ők a legnagyobb méregkeverők.

Visszatérésem után első nyilvános szereplésem a japán partnerünk képviselőivel tartott találkozóra esett. Amikor Verácska meglátott a folyosón, amint kísérem a vendégeket, elszurkült arccal sietve visszavonult. Egy mosolya sem volt. Egyébkor azonban sűrűn élt a kezdeményezésnek ezzel a kommunikációs lehetőségével. Feltűnően zavartan viselkedett dr. Banai is. Nem számítottak a megjelenésemre. Hosszú betegeskedésre készültek. Remélték, előbb-utóbb eltűnők a szakmából. Rókkant nyugdíjasként vagy halottként.

Jó sokáig sajnos többet foglalkoztam azzal, ki lát meg, ha belépek a kórházkapun, mint a gyógyulásommal. Hogyan leplezzem a megviseltségemet, a kezeléseket látható következményeit hogyan rejtegessem. Parókat viseltem. Volt, aki dicsérte új frizurámat. Legszívesebben bokán rúgtam volna a kedveskedőt. Pedig szégyen nem tehetett róla, hogy érzékeny pontomon talált el. Akik így közeledtek hozzám, bizonyára mit sem sejtettek a gondjaimból.

Amikor majd a kezelések végére jutok, kinő a hajam, visszanyerem a régi energiáimat, már egyáltalán nem izgat, ki mit gondol, mit hisz rólam, mennyit tud, mire készül. Úgy érzem, az okvetetlenkedőknek, bajkeverőknek s azoknak, akik pusztá rosszindulatból szeretnek kellemetlenkedni (nem is elsősorban nekem, néhány kipécézett embernek az intézetben), többé nincs hatalmuk fölöttem. Tehetnek bármit, a nyugalomból nem lesznek képesek kimozdítani. Nem engedhetem meg, hogy kihozzanak a sodromból. Okozhatnak-e nagyobb keserűséget, mint amiben részem volt betegségem esztendejében? Az igazsághoz az is hozzátartozik, nem beszélhetnék ilyen fölényes könnyedséggel erről, ha nem segít úrrá lenni a szegény és fenyegetettség érzésén a bioenergiát alkalmazó természetgyógyász.

Voltak, mint később megtudtam, némán és őszintén aggódók. Valaki kérdőre vont: Mi történik velem? Borbála – például. Hát tudd meg, ha volt merszed rákérdezni, gondoltam ingerülten.

– Ül le, s hallgass végig, ismerd meg a kálváriámat!
Borbála leült a tárgyalóasztalhoz.

– Túl vagyok az első kemoterápiás kezelésen – mondtam.

Borbálát oly váratlanul érte a közlésem, hogy zokogva borult az asztalra. Nekem kellett megvigasztalnom. Többször átéltem előtte is, a Borbálával való beszélgetésemet követően is, hogy a betegségemnek híre sokkolta azokat, akiknek mégiscsak elárultam, milyen nehéz helyzetbe kerültem. Különös, de ezek a beszélgetések sosem érzékenyítettek el. A síró ember látványa máskor engem is sírásra készítetett. Most nem. A másik elgyengülése épp az ellenkezőjét váltotta ki belőlem: megkeményített. Pontosabban: nem elgyengített, hanem olyanná tett, aki mindenáron fel akarja oldani a hirtelen keletkezett feszültséget, aki mindenáron és azonnal ki akarja rángatni felebarátját a kétségbeesésből. Borbála a szövetségeseimmé vált. Férjemen kívül sokáig nem volt más, akitől több figyelmességet, gondoskodást kaptam volna, mint őtőle. Nóra ugyanis csak jóval később nyert beavatást a titkaimba.

Egészen új élményt jelentett az a szeretethullám, amely a betegségről értesülőkötől elért engem. Mert

milyen sokan lettek hirtelen a ragaszkodók, segíteni akarók, az együttérzők, bátorítók. Távoli rokonok lettek bizalmasaimmá. Ritkán látott családtagok anyanyelvemen nem is beszélő hozzátartozói tanácsadóimmá. Jöttek a telefonok, levelek, csomagok. A csomagokban teák, immunerősítő szerek. Amikor a szalvétapapírba egyenként begöngyölt tárgyak közé helyezve megláttam Ingrid száraz virágait, Charlotte gyermekjátékokat utánzó, fából metszett pillangóit, levélpapírra ragasztott plasztik katicabogarait, úgy elérzékenyültem, hogy alig tudtam tartani magam. Még most is elhomályosul a szemem, ha ezek az apró-kedves-együgyű és finom figyelmességek eszembe jutnak. A sok váratlan szeretetmegnyilvánulás ébresztett rá arra, milyen nagyon elzárkózva éltem évtizedeken át. Olykor úgy tűnik föl előttem, mindig is az emberi kapcsolatok légüres terében telt az életem. Jó ideje nem barátkoztam senkivel. Nem kerestem új kapcsolatot. A politikai változások következményeként olyan törések, sőt visszaélések, árusítások, a szabad véleménynyilvánítás és a szabad választás jogát semmibe vevő türelmetlenségek tették befejezetté korábbi barátságaim nagy részét, amelyek szinte teljes visszavonulásra készítettek. Óvakodtam minden közeledést elfogadni. Ketten maradtunk egymásnak a férjemmel. S nem engedjük senkinek, hogy ehhez a kettős szövetséghez kívülről hozzáférjen. Most ketten-hárman is közel kerültek hozzám. Régi, úgyszólván gyerekkori kapcsolatok töltődtek föl új tartalommal. Mindenki segített, aki a közelemben került. Mindenki hallott valamit, tudott valami újat, ami előrelendíti gyógyulásomat. Olykor hajlamos voltam úgy vélekedni, talán azért zúdította rám a Jóisten ezt a betegséget, hogy újra megtapasztaljam az emberi jószágot. Vagy az emberben megnyilatkozó Gondviselést? És tudjak hinni benne. Hogy az ember nemcsak gonosz, akitől óvakodni kell, hanem jó is tud lenni. Túl nagy lecke volt. Túlságosan nagy árat kellett fizetni ezért a régi-új felismerésért. De ne többet erről – így. Olyan téma ez, amelyről a hallgatás, az elhallgatás többet elárul minden szónál.

Sokan mondták nekem, hogy a kezelés, amelyben részesítenek, nagy megpróbáltatás, de mindaddig el sem tudtam képzelni, hogy a testi-lelki szenvedésnek van ilyen formája és foka, mint ez, amíg alá nem vettem magam annak, amit előírtak számomra. Azt hittem, rám kötik majd az infúziót, lefolyik a tartalma, utána pedig egészen végig, amíg a megfigyelés idejére bent kell maradnom a kórházban, olvashatok, jegyzeteket készíthetek tervezett tanulmányomhoz. Szóval csupa olyat tehetek, amit idő hiányában halasztani voltam kénytelen az elmúlt fél évben. Végre időt nyerhetek, s kedvenc foglalatosságaimmal törődhetek csupán. Úgy képzeltem,

olyan lesz odabenn, mint egy szigeten, ahol elfeledkezhetem kissé a kötelezettségeimről. Ha a testem fölött rendelkeznek is a velem foglalkozó ápolónők, a lelkem szellemem nem engedem át a befolyásuknak. Szorongtam is ugyanakkor, de igyekeztem mindennek az előnyeit látni, számba venni. Egy egész rakomány könyvvel, üres füzetek egész csomagjával érkeztem meg. Amikor kikészítettem magam mellé őket az éjjeliszekrényre, igencsak csodálkozva néztek rám a nővérek, az orvosok, mind, akik megfordultak az ágyamnál. Nem szóltak, de a megütközésük ott volt az arcukon. S én csak másnap, harmadnap értettem meg, mit jelentett akkor számomra még talányos arckifejezésük. Vittem magammal minden fontos kellékét a kozmetikai eszköztáramnak is, gondolván, ha megpróbálom külsőségekben megtartani a szokásaimat, talán kevésbé lesz úrrá rajtam az a hangulat, amely más betegek látogatásai alkalmával oly nyomasztóan hatott rám.

Nem úgy történt, mint vártam. A figyelmeztető jelzést pedig észlelhettem volna rögtön, amint először letettem a fejem a párnára, s fölnéztem magam fölé a neonfény áttetsző burkolatára. Krisztus arca nézett vissza rám. Nem a keresztre feszített, hanem a fiatal, ereje teljében lévő próféta. Valamilyik előző beteg ragasztotta oda biztosan. Saját maga megerősítésére, félelmei ellensúlyozására. Vagy üzenni akart vele másoknak? Nekem? Hogy üzenetként értelmezem, arra megvolt bennem a hajlandóság. Gondoltam, ezután többet kell foglalkoznom a személyével. A tanításait komolyabban kell vennem. El kell jutnom oda, hogy a mindennapjaim részévé váljon a Biblia olvasása. Effélék jártak a fejemben. Gondolhattam volna pedig, hogy azt is jelenti ez a képcske, ide szenvedni, nem gyógyulni, vagy nem csak gyógyulni járnak az emberek. Azóta válságos óráimból fölfölocúdva sokszor eszembe jutott ez a naivan idealizált Krisztus-kép. Véletlenül?

Mielőtt először bementem volna a kórházba, mindent be akartam fejezni, amit korábban félbehagytam. Mindent rendben akartam hagyni. A munkahelyemen is,

otthon is. Arra az eshetőségre is felkészülve, ha az állapotomban látványos romlás idéződne elő. Ha egy darabig (vagy ki tudja, kibírom-e egyáltalán, amit velem elkövetnek), netán véglegesen abba kell hagynom a munkám, ne omoljon minden azok nyakába, akik utánam jönnek. A legfájdalmasabb érzést az a kérdés váltotta ki belőlem: mi lenne, ha otthoni tárgyainkat, kertünket nem gondozhatnám tovább. Más asszony keze érintésére vár talán nemrég birtokba vett otthonunk? Beleborzongtam.

Mindenesetre merő naivitásból fakadt az a vállalkozás, hogy mindent elrendezzek. Egy asszony soha nem tudhat mindent befejezettnek. Amíg a kezét fel tudja emelni, mindig talál tennivalót. Ami sokszor előfordult velem eddig is, most is bekövetkezett. Agyonhajszoltan, holt fáradtan érkeztem az első kezelésre. Nemhogy olvasni, a szememet nyitva tartani sem maradt erőm. Az első órákat szobatársam végigbeszélte. Nem is sejtette szegény, mennyire nem tudom követni őt. Halottam a hangját, de nem mindig értettem, amit mond. Elmesélte egész életét, kórtörténetét, sejklik föl azokból a mondatfoszlá-

nyokból, amelyekre mégiscsak emlékszem. Lehet, hogy ez az örökös beszéd mentett meg attól, hogy tartósan rosszul legyek.

Az első szúrás bizony nagyon szerencsétlenül alakul. A nővér nem talál megfelelő vénát. Szét is roncsol egyet az első próbálkozásával. Iszonyodom, de tartom a karom, kezem. Végre benn van a tű. Érzem az első lökődéseket az érfalamon. Rosszul vagyok, szorítást érzek a mellkasomban, a torkomban. Szédülök. Bedugul a fülem. Valahonnan messziről hallom a saját hangomat. Leeshetett a vércukrom. A vérnyomásom.

– Biztos az izgalomtól – mondja az ápolónő. Ettől megnyugszom. A nővérke fölpolcolja a lábam.

– Így jó? – kérdezi.

– Fáj belül – mondom.

– Pedig ez még nem is az igazi veszélyes gyógyszer. Csak egy kis hányáscsillapító, engedje el magát – tanácsolja.

A nővérnek igaza van. A valóban mardosó fájdalmat a további palackok folyadéka okozza. Különösen a piros. Ettől fél mindenki, később tudom meg. Félszemmel folyton a csöpögő palackon csüggök. Mikor lesz már vége? S ha lecsöpög egy-egy, idejében jöjjenek cserélni. Közben ellenségeimre gondolok. Ha ez a szer, amelyet keresztül folytatnak a testemen, képes sejteket pusztítani, bizonyára azt a sok méreganyagot is közömbösíti, amelyet az ármánykodók, ellenségeskedők, önkényeskedők, az ellenem fenekedők fecskendeztek belém – képletesen szólva – az évek folyamán. Nem csupán a nem kívánatos sejteket, azt a sok rosszindulatot is ki kell irtani belőlem, amit le kellett nyelnem a munkám, hivatásom gyakorlása során. Önkéntelenül is csak rájuk gondolok, mióta kimondták a betegségem nevét. Rájuk, a velem ellenségesen viselkedőkre. Lívia is közöttük van. S ez fáj a legjobban. Zsófia, Aliz, Júlia, Antal, Matyi, Csaba, Zsigmondka, Matild és Verácska, no meg Génike szemmel verő gyilkos indulatai sosem jelentettek rám akkora veszélyt, nem érintettek olyan mélyen, mint Líviáé. Líviáé, aki egykor barátnőnek szemelt ki magának. Gyanútlanul elfogadtam. Nem hittem a hátam mögött elszuttogott figyelmeztetéseknek. Lívia, mondták, előbb az ujjá köré csavarja a kiválasztottat, hívét, védencét, kedvencét, bárkit, akire éppen szüksége van, hogy számításait elérje, majd darabokra tépdési, felszabdálja, megsemmisíti, ha ráun, vagy egyszerűen csak kényelmetlenné, zavaróvá válik valaminő rejtett oknál fogva a jelenléte, közelsége. Nem hittem, hogy velem is el fog bánni, pedig így visszagondolva, voltak ennek előjelei bőven már évekkel ezelőtt. „Mikoron Dávid nagy búsultában / baráti miatt volna bánatban...” – jut eszembe a gyülekezeti ének. Laci bácsit hallom. Ő volt a lelkészünk, amikor konfirmáltam. Most is úgy zeng és zúg elnehezülő koponyámban, ahogyan ő előénekelte az öreg harmónium kíséretével. S egészen addig ismétlgetem a földeregő sorokat, amíg támadnak gondolataim, vannak emlékeim. Mert lesz majd idő, amikor a testi kín elveszi minden erőt. S nem lesznek sem érzéseim, sem észrevételeim, sem emlékeim. Éjszaka van, mikorra lekerül rólam az infúzió. De a tű marad a helyén. Azon keresztül még másnap reggel is belém nyomnak egy injekciós tűnyi hányáscsillapítót.

A reggeli vizit idején N. főorvos úr és H. doktornő külön gondot visel rám. Ha nincs semmi probléma, hazamehetek, de előbb még egy vizsgálatot meg kell ejteni. Hánytam-e, kérdezik. Csak vizes nyákot. Az befér – mondják.

Majd szólnak – így a szombat délelőttös nővér –, mikor mehetek ultrahangra. Addig fekdjtem nyugodtan. Enni, inni tilos. Tíz óra is elmúlik, amikor a nevemet kiáltják. Ekkorra már erős fejfájásom van. Egy pillantás a tükörbe. Mintha nem magamat látnám, egy idegen, zi-

lált hajú néember üres tekintetével találkozom. A bőre, mint a pergamen. A sokat, egész életüket végigcigaretázóké ilyen. A fésülködés mit sem segít a látványon. A nővér támogatni próbál a lépcsőházban.

– Köszönöm – hártom el.

– Egyedül is le tud menni?

A földszinten még mindig várakoznak négyen-öten. Túl korán érkeztem. Kellemetlen számomra, hogy hálóingben, köntösben, s ilyen széteső állapotomban kell mutatkoznom a civil életből érkezett, felöltözött emberek között. Hogy erre miért nem gondolnak odafele?! Miért kell a betegnek a fájdalmát, szenvedését úgyszólván az utcára kivinni?! Miért nem őrizhetjük meg méltóságunkat? Miért nem takarhatjuk el, ami nem való a világ elé? Annál is inkább feszélyezett vagyok, mert ismerőst is látok. A tőlünk régóta eltávozott Valikát. Puff neki! Ezzel vége is a titoktartásnak. Valika lélekszakadva fut oda hozzám, gyermekét magára hagyva, aki a jelek szerint szintén beteg. Mi történt velem? Csak annyit mondok, vizsgálatra jöttem be. És kérem, tartsa meg ezt az információt, mert nem tudja senki, hogy itt vagyok. Valika megtartotta az ígértét. Hallgatott. Nem ő volt a hírvívő. Tudom.

Dél körül jön a férjem. Visz haza. Befelé még a saját lábamon jöttem. Gyalog. Most autóba ültet. Úgy érzem, nem egészen én vagyok én. Az utcát, a házakat, a fákat az út mentén mintha nem az én szememmel látnám. Vagy mintha a világ távolodott volna el tőlem. Fényes ugyan minden, mert nagyon süt a nap, de számomra csak oly mértékben érzékelhetően, mintha kormozott üvegen át nézném, amit látok. Otthon már kész az ebéd. Különös, de tudok enni. El kellene mosogatnom, villan át egy percre az agyamon, de a lábam a hálószobába visz. Csodálkozom magamon, mi ez a lazaság. Tehetetlenül, ruhástul zuhanok az ágyra. Ott is maradok jó sokáig. Mintha aludnék, de nem alszom, ébren vagyok fél ájulásban. Férjem se tudja mire vélni szokatlan viselkedésemet.

– Ennyire rosszul vagy?

– Úgy érzem magam, mintha megmérgezték volna. Mint akinek az életére törtek, olyan vagyok.

A délután folyamán kitámolygok az étkezőbe. Az asztalon csodálatos őszi gyümölcsök. Körte, kései barack, szőlő... Szeptember van. A gyümölcsbőség ideje. Gyönyörű most a szilva. Megkívánom. Egy szemet elfogyasztok. Alighogy visszavonszolómagam a szobába, hányingerem támad. Rettenetes fejfájás gyötör. Egész nap nem csillapul. Sem a hányás, sem a fejfájás. Este már alig tudok lábra állni. Szinte kiszáradtam. Minden korty folyadék sokszorosán és azonnal távozik belőlem. A férjem közben már bent járt a kórházban. Hoz újfajta gyógyszert. Egy percig sem marad meg bennem. Próbálkozom kúppal. Nem segít. Ez így to-

vább nem mehet! – határoz a férjem. Visszavisz az onkológiára. Idős nővér fogad. Ezúttal egy sokszemélyes szobába kerülök, de csak ketten vagyunk. Majd csak reggel telik meg új betegekkel. A szájalomra legmélőbbakkal. Hogy milyenek lehetnek a későbbi stádiumai ennek a betegségnek, innen tudhatom meg. Látványuk megrendítő és ijesztő. Van, aki járókerettel közlekedik. Túl három műtéten. Többszöri kemoterápiás kezeléssorozaton. Van, aki mozogni sem tud már.

A nővér nagy szakértelemmel beköti az infúziót. Mindent felfokozottan érzékelek. Ahogy ütögeti a kézfejem, keresve valami használható vénát. A tűszúrás! A folyadékot, ahogyan surran az ereimben. Nyöszörgök, nyüszítetek. Réműlt vagyok. Elveszett. És végtelenül kimerült. A nővér szigorú hangja térít magamhoz. Ne higgyem, hogy jólesik neki, ha fájdalmat okoz. Ő sincs fából, mondja. Bocsanatot kérek, amint lecsillapodom már a Xanaxot is bevéve. Azt tanácsolja, forduljak pszichológushoz. Javasolja az onkológia pszichológusát. Aki az első kezeléstől ennyire kikészül, nem fogja kibírni a többit – így szól a jóslat. Fenyegetően hangzik. Tehát mégis el kell pusztulnom. Az éjszakás nővértől tudom meg, akkor követtem el a hibát, amikor gyümölcsöt ettem. Nem szabad, csak szárazat magunkhoz venni. Csak rizst, főtt krumplit... A szer, amely a daganatsejteket megöli, a gyomor gyorsan osztódó sejtjeit is megtámadja. Erre nem gondoltam. Pedig beszereztem a Rákbetegek Országos Szövetségének tájékoztatóját is: Mit kell tudni a kemoterápiáról? Kaptam egy tájékoztató füzetet az onkológiáról, az alkalmazott eljárásokról is. Ilyen tilalomról azonban nem olvastam. Nem hallottam.

Vasárnap délután ismét elbocsátanak. Felöltözöm. Rúzszt is használok, ellensúlyozandó világító sápadtságot. Valami emlékeztessen még magamban a régi énemre. Mielőtt elindultam volna a kórházba két nappal ezelőtt, azt mondtam magamnak: volt a kemoterápia előtti életem, és lesz a kemoterápia utáni, ha túlélem. Hogy ezzel minden – majdnem minden – megváltozik, kezdem belátni, s ezt pontosan megérezttem előre. Ellátanak gyomorvédő tablettával, hányingert csillapítókkal. Megismerve a mellékhatásokat, csak módjával szedem őket, amíg feltétlenül elengedhetetlen. Szeretném elkerülni a székrekedést, a vele könnyen együtt járó aranyérfanaszokat. Nem lehet.

Másnap reggel mégis beveszem a hányáscsillapítót. Az autóbá nejlonzacskót teszek magam mellé. Azt latolgatom, tudok-e majd vezetni, ha menet közben rám jön a hányás. Szerencsésen beérek a munkahelyemre. Szívem szerint menekülnék az emberek elől. Nem tehetem. Délután bizottsági ülésre kell mennem. Ott vannak a tudományok és a művészetek képviselői is. Beszélnem kell velük még a hivatalos értekezlet előtt. Csak ímmel-ám-

mal válaszolatok felvetéseikre. Nagyon nehéz most megfelelően helytállni. Pedig megvan még minden szál hajam. Annyi változott csupán, hogy a tartását veszítette el. Mégis legszívesebben elrejtőznék a világ elől. Elkezdődik az ülés. Ahogy körbenézek, végig a jelenlevőkön, úgy érzem, már kívül vagyok mindenben, nincs semmi közöm azokhoz az emberekhez, akik itt ülnek, vitáznak, évdőnek, érvelnek, hallgatnak. Így kezdődik a meghalás, erre gondolok, és elhatározom, hogy nem fogok megszólalni. Nem töröm-zúzom magam ilyen felemás állapotban a közszereplésért. Hogy mégis másként viselkedem, annak az az egyetlen oka, hogy a bizottság egyik tagjának felvetése sérti az igazságérzetemet, sérti az általam képviselt cég érdekeit. Megszólalok tehát. Tiltakozom. Követelek. És ezen a ponton visszalendülök evilágiságomba, vissza abból a furcsa szférából, amely olyannak hatott, mintha már az életem túli világ volna. Este a tévéképernyőn viszontláthatom magamat a bizottságban. Árgus szemekkel figyelek, vajon mi látszik a külső szemlélőnek abból, amit átélni kényszerülök.

Otthon szokásomtól eltérően korán ledőlök. Nem dolgozom. Ha haza kell vinnem a munkát, ágyban fekvé végzem a továbbiakban nagyon sokáig. A számítógéphez nem tudok leülni rettenetes elgyötörtségemben. Visszatérek a kézírás régi gyakorlatahoz. Papirom alatt egy írótabla. Csak a golyóstollam fog nehezen, visszafelé folyik benne a tinta. Este nem veszek be altatót, pedig kaptam. Nem használom a stresszoldót sem. Nincs szükségem ezekre a szerekre, úgy döntök. Ezek nélkül is tartom magam, és elalszom, amikor elérkezik az alvás ideje, határozom el.

A kezelés utáni ötödik napon nem tudok kimenni az irodámból. Úgy érzem, oda vagyok láncolva az asztalomhoz. Teljes az elszeparáltságom. Minden erőmmel azon vagyok, hogy kitörjek ebből a fájdalmas elszigeteltségből. Egy telefon lendít át a tehetetlenségemen. Bettinával beszélek. Bizalmasom volt rég. Fiatalkorom óta jól ismer. Megérzi a hangomon, hogy nem vagyok rendben. Nem akarom bevallani, hogy beteg vagyok. Nem nyugszik, tovább kérdezzet. Azt gondolja, a családi élettemmel van baj. Félek, hogy ebben a hitben fejezi be velem a beszélgetést. Rossz nyomon járna, egyfelől, másfelől a férjem sem azt érdemli, hogy rossz híre keljen a házasságunknak. Elmondom tehát, hogy az egészségem rendült meg. Még mielőtt az a rossz érzés szállna meg, hogy kiadtam magam a szándékom ellenére, kiderül, Bettinában is segítőmre lelek. Ő javasolja, hogy keressem meg a természetgyógyászt. Higgyek benne, hogy tud segíteni rajtam. S én nagyon akarom hinni. Mert nagyon meg akarok gyógyulni. És már rég nem magam miatt. Nem az életben maradás ösztöne tart meg itt csupán, hanem a hiúságom. Be szeretném fejezni, amit elkezdtem egykor.

A hajam elvesztése legalább annyira megvisel, mint az örökös hányinger, az a semmihez sem hasonlítható íz a számban, amelyet Nancy G. Brinker fémes ízként jellemez a könyvében. S amely oly erős, hogy az ételek ízét legalább a második hétig egyáltalán nem érzékelem. A haj pusztulása jobban zavar, mint a világból való kiesettség érzése. Jobban, mint a negyed-ötödnap rendre megérkező megmagyarázhatatlan szorongás, a levertség, az alig legyűrhető fáradtság. De még ennél is megalázóbb, amikor szeméremszőrzetem teljes eltűnését kell konstatálnom. Mint a gyereklányok, olyan lettem. Ezután már csak a halál vagy a teljes újjászületés következhet. A szőrtelenedés további fázisaiban lecsupaszodik az arc is. Nincs szempillám, szemöldököm. Sebj! Rajzolk szemöldököt minden reggel. Veszek szemhéjtust, hogy valami keretet festhessek a szemhéjamnak. A csupaszszágnak egyetlen előnyét élvezem csupán: nem kell bajlódnom a nemkívánatos lábszőr eltávolításával majd egy esztendőn keresztül.

Hamarabb elkészül a parókám, mint ahogy a hajam hullani kezd. Természetes hajból van. Azt reméltem, így jobban emlékeztet a sajátomra. Sajnos nem így van. Enyhe padlizsánszínben játszik. Idegen tölem. Mégis hordani kezdem, már akkor, amikor még csak megvékonyodnak, fésülhetetlenné válnak a saját hajszálaim. Hogy vigyázok pedig rájuk. Mellőzöm a mosást, a napi többszöri fésülködést. Titkon azt remélem, elkerülhetem a teljes kopaszodást. A kórházban azt ajánlották, vágassam le nullásgéppel. El kellene mennem fodrászhoz. Nincs erőm ahhoz, hogy színt valljak a fodrászomnak. Mint kiderül, a testvéremnek van egy hajvágó készüléke. Amikor már csomókban hull a hajam, magam megyek neki ezzel a műszerrel. De nincs lelkem nullásra állítani a pengét. Egy-két cm-es haj marad a fejemen, ahol még megvan. Az érzés leírhatatlan, amikor az első csomó a kezemben marad. A férjem ott áll mögöttem a fürdőszobában. Látja, mi történik velem. Elfordul. Hogy ne lásson? Hogy ne lássam elérzékenyülését? Hetekig potyog belőlem a hajam torzsája. Amikor már szinte teljesen kopasz vagyok, s csak néhány pihe röpdös a fejem körül, mint a kisbabáknak, kirajzolódik egész pontosan a koponyám formája. A sírnivaló látvány ezúttal ironikus énem erősíti fel. Ugyan ki másnak adatik meg, hogy szabadon vizsgálhatja önnön koponyájának a formáját, antropológiai jellegzetességeit! Ahogy elnézegetem két tükör közé állva, nagymamám koponyaformája tűnik át az enyémen. Az övét láttam ilyennek, mint a magamét, amikor megöregedve már egészen kevés, simára fésült haja maradt. Szembefordulok a tükörrel. Új ráncok jelentek meg az arcomon. A villanyfényben arcbőröm megereszkedettségét egészen olyannak vélem, mint

amilyennek az övét. Nemcsak a betegséggel, a kezdődő öregedéssel is szembe kell nézmem.

A parókával rengeteget kínlódom. Szorít. Félrecsúszik. Látszik a pereménél, hogy a hajszálak nem a fejbőrömből nőttek ki. A legvadabb ötleteim támadnak, hogyan lehet ezt a hibát lelezni. Becsavarom, frufrut vágok. Összekötöm, kiengedem. Feltűzöm a tincseket, mintha igazi kontyot viselnék. A homlokomba fésülöm. Hajpántot hordok. Így még jobban szorít. Fáj a fejem tőle. Otthon órákat kísérletezem, mit lehet tenni a természetesség mind teljesebb illúziójáért. Minden kísérlet hiábavaló. Sírok, dühöngök. Csapkodok. Most már fejezem be! Férjemet teljesen felingereltem hisztériámmal. Otthon ledobom a parókám, kendőt, turbánt hordok. Nincs jó megoldás. Hol fázom, hol melegem van. Haj, de legalább is fejfedő nélkül férjem előtt sem akarok mutatkozni. Néhány hónap múlva már az sem zavar, ha reggelre lecsúszik a selyemkendő (a selymet, kartont, pamutot tudom csak elviselni magamon), s szabadon szemlélhető kopaszságom az ágyban. Külön gond, hogyan viseljem a parókát, ha fúj a szél, esik az eső, szakad a hó. Ősszel kalapot húzok rá. Télen sapkát. Felhajtóm a kabátom csuklyáját. S ha jön a tavasz? A nyár? Számításaimmal ellentétben még mindig nincs kielégítő mennyiségű, hosszúságú haj a fejemen. Cérnával, kalap gumival hozzákötöm a parókát az államhoz. Homlokpántot viselek, amely rögzíti is egyben. A napszemüveggel lefogatom. Mégis megtörténik egyszer velem a garázsajtóban, hogy lekapja a szél a fejemről. Megsemmisülök. Vajon ki látta? Négy hónap elteltével a parókám annyira megritkul, hogy már nem mutakozhatom benne a külvilág előtt. Férjem újat készített. Ez már nem padlizsánszínbe hajló, hanem mahagóni. S hosszabb is, mint a padlizsán. A hajszálak lágyabbak. Nehezebben formálhatók, de mivel eleve a homlokomba hullanak, jobban lepezik a valóságot. Megint új arcom van. Új árnyalata az egyéniségemnek. Ahány haj, annyiféle én. Nyár elejére ez is elnyűvődik, hiszen napi nyolc-tíz órát viselem. Sűrűn kell mosni, mint az igazit. Újra előveszem a padlizsánt, amelyet közben felújítottam. Át is festem. A padlizsános tónus csak nem tűnik el belőle. Most már a valódi hajam kinövéséig folyamatosan ezt hordom. De van egy vöröses, tépett formájú műanyag parókám is. Ez nagyon kényelmetlen, szúr, meleg, de tartósabb, mint a másik kettő. Ebben főzök, átszaladok a boltba, házimunka közben tartom a fejemen. Tavasztól futni járok benne. Micsoda felszabadító élmény, amikor először lekíváncozik rólam az őspark fái alatt, ahová kocogni járok! Érzem, hogy pár milliméteres hajzatomat fújja, fésülgeti a langyos szél. Pár nap múlva már paróka nélkül indulok el, és nem érdekel, ki látja, ki nem.

– folytatjuk –